

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2022 m. birželis

PARENGTA

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ GRUPĖS**

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS	4
ANK 16 straipsnio, 416 straipsnio 6 dalies taikymas	4
<i>Dėl būtinojo reikalingumo</i>	4
ANK 417 straipsnio 3 dalies, 420 straipsnio 1 dalies taikymas	4
<i>Dėl administracinės atsakomybės už įvažiavimą į priešpriešinę eismo juostą pažeidžiant KET reikalavimus ir už lenkimą vietose, kuriose pagal KET draudžiama lenkti</i>	4
ANK 579, 664 ir 665 straipsnių nuostatų laikymasis	5
<i>Dėl asmens, byloje nepripažinto nukentėjusiuoju, teisės į tinkamą administraciniu nusižengimu padarytos turtinės žalos atlyginimą</i>	5
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	6
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	6
BK 63 straipsnio taikymas	6
<i>Dėl užsienio valstybės teismo nuosprendžiu paskirtos laisvės atėmimo bausmės suderinimo su Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu</i>	6
BK 72 straipsnio taikymas	7
<i>Dėl dvigubo turto vertę atitinkančios pinigų sumos išieškojimo</i>	7
BK 72³ straipsnio taikymas	8
<i>Dėl išplėstinio turto konfiskavimo</i>	8
BK 100, 101, 103, 111 ir 112 straipsnių taikymas	9
<i>Dėl BK 100, 101, 103, 111 ir 112 straipsniuose apibrėžtų veikų atitikties tarptautiniam reguliavimui (tarptautinei teisei) ir priskyrimo karo nusikaltimams ir nusikaltimams žmoniškumui</i>	9
BK 151¹ straipsnio 3 dalies taikymas	12
<i>Dėl dvasinės ir fizinės brandos sąvokos išaiškinimo</i>	12
BK 152 straipsnio 1 dalies taikymas	13
<i>Dėl seksualinio priekabiavimo tikslo – siekio seksualiai pasitenkinti – nustatymo</i>	13
BK 309 straipsnio 2 dalies taikymas	14
<i>Dėl pornografinio turinio dalyko aiškinimo</i>	14
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	15
BPK 44 straipsnio 5 dalies nuostatų laikymasis	15
<i>Dėl teisės į nešališką teismą pažeidimo</i>	15
BPK 70 straipsnio nuostatų taikymas	17
<i>Dėl asmens, išduoto pagal ekstradicijos sutartį, baudžiamosios atsakomybės Lietuvos Respublikoje ribų</i>	17
BPK 111, 113 straipsnių nuostatų taikymas	19
<i>Dėl tinkamo civilinio atsakovo nustatymo</i>	19
BPK 167 straipsnio 2 dalies nuostatų taikymas	20
<i>Dėl ikiteisminio tyrimo pradžios pagal nukentėjusiojo skundą ar prokuroro reikalavimą</i>	20
BPK 246 straipsnio nuostatų laikymasis	21
<i>Dėl baudžiamosios bylos proceso kaltinamiesiems nedalyvaujant</i>	21
III. CIVILINĖS BYLOS	22
Civilinė atsakomybė	22
<i>Dėl vandens transporto priemonės valdytojo deliktinės civilinės atsakomybės sąlygų</i>	22
<i>Dėl nepagrįsto praturtėjimo ir deliktinės atsakomybės institutų atribojimo ir dėl ginčo teisinio santykio kvalifikavimo</i>	23
Darbo teisė	24
<i>Dėl darbo pareigų pažeidimo kvalifikavimo kaip šiurkštaus</i>	24
Statybos teisė	25
<i>Dėl nekilnojamojo turto vystytojo sąvokos; dėl nekilnojamojo turto vystytojo pareigos statinio (jo dalies) įgijėjams pateikti garantinio laikotarpio prievolių įvykdymą užtikrinantį dokumentą</i>	25
Civilinio proceso teisė	26
<i>Dėl teisės skusti teismo nutartį, kuria patvirtintas asmeninis testamentas, apeliacine tvarka</i>	26
<i>Dėl užsienio valstybės teisme patvirtintų taikos sutarčių pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje</i>	27

<i>Dėl šalių susitarimo dėl jurisdikcijos atitikties nustatytiems reikalavimams</i>	28
<i>Dėl bylinėjimosi išlaidų, patirtų atsakovei apmokėjus advokato padėjėjo apeliacinės instancijos teisme teiktas teises paslaugas, atlyginimo priteisimo</i>	29
Viešieji pirkimai	30
<i>Dėl perkančiosios organizacijos ir tiekėjo teisės teismo procese remtis ikiteisminėje ginčo stadijoje neišviešintu dokumentu; dėl tiekėjo pasiūlymo turinio (apimties) nustatymo ir pasiūlymo tikslinimo</i>	30

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS

ANK 16 straipsnio, 416 straipsnio 6 dalies taikymas

Dėl būtinojo reikalingumo

Aptariamoje administracinio nusižengimo byloje asmeniui administracinio nusižengimo teiseną pagal ANK 416 straipsnio 6 dalį nutraukta, konstatavus veikimą, esant būtinojo reikalingumo situacijai. Pareiškėja prašymą atnaujinti administracinio nusižengimo bylą argumentavo nesutikimu su teismų sprendimu asmenį, kuris vairavo transporto priemonę viršydamas Kelių eismo taisyklių (toliau – ir KET) nustatytą greitį 54 km/val., atleisti nuo administracinės atsakomybės ANK 16 straipsnio pagrindu esant būtinojo reikalingumo situacijai.

Teisėjų kolegija nurodė, kad būtinas reikalingumas suprantamas kaip situacija, kuriai esant padaroma žala kokiems nors teisės saugomiems kolektyviniams ar individualiems interesams, siekiant išvengti gresiančios reikšmingesnės žalos valstybės ar visuomenės interesams, tam tikro asmens ar kitų piliečių asmenybei ar teisėms, jeigu, esant tokioms aplinkybėms, grėsmė negalėjo būti pašalinta kitomis priemonėmis. Teisėjų kolegijos vertinimu, gresiantis pavojus valstybinei ar viešajai tvarkai, nuosavybei, piliečių teisėms ir laisvėms bei nustatytai valdymo tvarkai šiuo atveju neegzistavo. Asmuo greičio viršijimą, kuris nustatytas byloje ir kurio faktas viso proceso metu nebuvo ginčijamas, motyvavo kito teisinio gėrio – tinkamos, operatyvios teisingumo vykdymo baudžiamojoje byloje tvarkos užtikrinimu, jam, policijos pareigūnui, vykdant teismo nutartį. Teisėjų kolegija išaiškino, kad, siekiant vienintelio tikslo – įvykdyti atvesdinimo nutartį, greičio viršijimas pristatant asmenį laiku į teismo posėdį, taip sukeltą grėsmę eismo dalyvių saugumui, nėra pateisinamas, nes, viena vertus, teisingumo interesų vykdymui joks realus ir akivaizdus pavojus nekyla, nes proceso reikalavimai nustato, kokie sprendimai turėtų būti priimami, neatvykus į teismo posėdį kaltinamajam (taip pat ir neįvykdant atvesdinimo nutarties laiku), antra vertus, dviejų visuomenės ir valstybės interesų susidūrimo šioje situacijoje – užtikrinti sklandesnį teisingumo vykdymą ir eismo dalyvių saugumą – taip pat nėra.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, taip pat į tai, kad nei apylinkės, nei apygardos teismai ANK 16 straipsnio taikymo sąlygų nuosekliai, logiškai ir įtikinamai nenurodė, teisėjų kolegija apylinkės bei apygardos teismų nutartis panaikino ir paliko galioti Lietuvos kelių policijos tarnybos nutarimą be pakeitimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 22 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-65-719/2022

ANK 417 straipsnio 3 dalies, 420 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl administracinės atsakomybės už įvažiavimą į priešpriešinę eismo juostą pažeidžiant KET reikalavimus ir už lenkimą vietose, kuriose pagal KET draudžiama lenkti

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje pareiškėjas pripažintas kaltu ir nubaustas pagal ANK 417 straipsnio 3 dalį už įvažiavimą į priešpriešinę eismo juostą pažeidžiant KET reikalavimus ir pagal ANK 420 straipsnio 1 dalį už lenkimą vietose, kuriose pagal KET draudžiama lenkti. Pareiškėjas prašė panaikinti apygardos teismo nutartį ir administracinio nusižengimo teiseną nutraukti.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad lenkimo manevras turi būti atliktas – tiek pradedamas, tiek baigiamas – laikantis KET reikalavimų. Nepavykus lenkimo manevrui nepažeidžiant KET, vairuotojas privalo grįžti į savo eismo juostą, o ne bet kokia kaina užbaigti lenkimą. Teisėjų kolegija nustatė, kad pareiškėjas įvažiavo į priešpriešinio eismo juostą vietoje, kurioje lenkti buvo leidžiama, esant kelio ženkliniui, leidžiančiam įvažiuoti į priešpriešinio eismo juostą, tačiau, nebaigęs lenkimo manevro, artėdamas prie siauros ištisinės linijos (apie tai įspėjo kelio ženklimas – nukreipiančios rodyklės), turėdamas galimybę grįžti į savo eismo juostą, to nepadarė, suvokdamas, kad negalės saugiai užbaigti lenkimo manevro, o lenkimą tęsė ir jį baigė galiojant kelio ženklui „Lenkti draudžiama“. Teisėjų kolegija nusprendė, kad pareiškėjo veiksmai pagrįstai pripažinti atitinkančiais ANK 420 straipsnio 1 dalyje nustatytą alternatyvią veiką – lenkimą vietoje, kuriose pagal KET draudžiama lenkti. Kartu teisėjų kolegija pažymėjo, kad ANK 417 straipsnio 3 dalis taikoma tuo atveju, jei į priešpriešinio eismo juostą įvažiuojama pažeidžiant KET reikalavimus. Aptariamoje byloje nustatyta, kad pareiškėjas į priešpriešinio eismo juostą įvažiavo nepažeisdamas KET reikalavimų. Tai, kad kelio žymėjimas vėliau pasikeitė ir pareiškėjas, baigdamas lenkimo manevrą ir grįždamas į savo eismo juostą, kirto ištisinę liniją, kurią kirsti draudžia KET, teisėjų kolegijos nuomone, nereiškia, jog buvo padarytas ir ANK 417 straipsnio 3 dalyje nurodytas nusižengimas. Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad pareiškėjo veiksmai – baigdamas lenkimo manevrą, kirto siaurą ištisinę liniją – sudaro nusižengimo, nustatyto ANK 420 straipsnio 1 dalyje, sudėtį, o šio veiksmo kvalifikavimas dar ir pagal ANK 417 straipsnio 3 dalį yra perteklinis.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija apylinkės teismo nutarimo ir apygardos teismo nutarčių dalis dėl pareiškėjo pripažinimo kaltu ir nubaudimo pagal ANK 417 straipsnio 3 dalį panaikino ir šio administracinio nusižengimo teiseną nutraukė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 28 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-67-387/2022

ANK 579, 664 ir 665 straipsnių nuostatų laikymasis

Dėl asmens, byloje nepripažinto nukentėjusiuoju, teisės į tinkamą administraciniu nusižengimu padarytos turtinės žalos atlyginimą

Aptariamoje administracinio nusižengimo byloje institucijos nutarimu asmuo pagal ANK 379 straipsnio 2 dalį buvo nubaustas už tai, kad geležinkelio stotyje, būdamas neblaivus, valdė geležinkelių riedmenį (dreziną), savavališkai įvažiavo į privažiuojamąjį kelią, sulaužė įvažiavimo į pastatą vartus, apgadino pastato konstrukcijas, sugadino geležinkelio privažiuojamąjį kelią, apgadino geležinkelio estakados konstrukciją. Įmonė, neįtraukta į administracinio nusižengimo teiseną, prašė atnaujinti administracinio nusižengimo bylą, panaikinti institucijos nutarimą ir perduoti administracinio nusižengimo bylą nagrinėti institucijai. Pareiškėja nurodė, kad dėl minėto administracinio nusižengimo patyrė turtinę žalą, todėl ji turėjo būti įtraukta į administracinio nusižengimo teiseną ir pripažinta nukentėjusiaja.

Teisėjų kolegija nustatė, kad byloje administracinio nusižengimo protokolą surašiusiai pareigūnei ir administracinio nusižengimo bylą ne teismo tvarka nagrinėjusiam bei nutarimą priėmusiam institucijos pareigūnui buvo žinoma, kad asmens veiksmais buvo sugadinta geležinkelio infrastruktūra, kurios valdytoja yra pareiškėja, taip pat buvo žinoma ir tai, kad yra tikslinamas sugadintas turtas bei patirti materialiniai nuostoliai. Nepaisant to, įmonė nebuvo informuota apie pradėtą administracinio nusižengimo teiseną. Konstatuota, kad įmonė administracinio nusižengimo byloje nepripažinta nukentėjusiaja ir jai neužtikrintos galimybės procese pasinaudoti ANK 571 straipsnyje, 579 straipsnio 1 dalyje nurodytomis teisėmis, taip padarant proceso pažeidimus. Teisėjų kolegija, nustatiusi proceso pažeidimus ir įvertinusi apžvelgiamoje byloje susiklosčiusią teisinę ir faktinę situaciją, padarė išvadą, kad šiuo konkrečiu atveju nėra pagrindo pripažinti pirmiau nurodytus procesinius pažeidimus esminiais ir panaikinti institucijos nutarimą.

Sistemiškai aiškindama ANK 664, 665 straipsnių nuostatas, teisėjų kolegija pažymėjo, kad įstatymas administracinio nusižengimo bylą nagrinėjančiam teismui ar institucijai pareigą priteisti žalą atlyginimą (kai ji padaryta) sieja su galimybe ją nustatyti ir priteisti neatidedant bylos

nagrinėjimo. Ar galima toje pačioje administracinio nusižengimo byloje išnagrinėti žalos atlyginimo priteisimo klausimą, kiekvienu konkrečiu atveju sprendžia byla nagrinėjantis teismas arba ne teismo tvarka byla nagrinėjanti institucija. Žalos atlyginimo klausimas toje pačioje administracinio nusižengimo byloje paprastai turi būti išspręstas tais atvejais, kai padaryta turtinė žala yra būtinas administracinio nusižengimo požymis ir jos dydis yra įrodinėjimo dalykas konstatuojant nusižengimą arba žalos padarymo faktas ir dydis iš administracinio nusižengimo bylos medžiagos yra aiškūs ir nėra būtina išreikalauti papildomos medžiagos.

Apžvelgiamos bylos kontekste teisėjų kolegija konstatavo, kad tiek dėl administracinio nusižengimo nagrinėjimo metu duomenų apie įmonės patirtą turtinę žalą byloje nebuvimo (net ir įtraukus pareiškėją į administracinio nusižengimo teiseną ir ją pripažinus nukentėjusiaja, neatidėjus bylos nagrinėjimo, nustatyti nusižengimu padarytos turtinės žalos dydį nebuvo galimybės), tiek dėl ANK nustatyto teisinio reguliavimo (administracinio nusižengimo byla ne teismo tvarka nagrinėjančiai institucijai nustatytų turtinės žalos priteisimo ribų) šiuo atveju įmonės teisės į tinkamą administraciniu nusižengimu padarytos turtinės žalos atlyginimą užtikrinimas nebūtų buvęs veiksmingas.

Įvertinusi tai, kad ir atnaujintos bylos nagrinėjimo metu turtinės žalos dydis nebuvo aiškus, teisėjų kolegija nusprendė, jog pareiškėjo prašymas grąžinti byla iš naujo nagrinėti institucijai neatitiktų administracinio teisės nusižengimo proceso principų ir neužtikrintų veiksmingo teisės į žalos atlyginimą įgyvendinimo. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad pareiškėja iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalies kylančią teisę reikalauti atlyginti neteisėtais veiksmais padarytą žalą turi galimybę įgyvendinti kreipdamasi į teismą civilinio proceso tvarka.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad naikinti institucijos priimtą nutarimą ir perduoti administracinio nusižengimo byla nagrinėti institucijai nėra teisinio pagrindo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 15 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-70-976/2022

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 63 straipsnio taikymas

Dėl užsienio valstybės teismo nuosprendžiu paskirtos laisvės atėmimo bausmės suderinimo su Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu

Šioje baudžiamojoje byloje Vilniaus miesto apylinkės teismas, BPK 365 straipsnio tvarka suderindamas nuteistajam Rusijos Federacijos Pskovo srities teismo nuosprendžiu paskirtas penkiolikos metų ir šešerių metų laisvės atėmimo bausmes su Lietuvos Respublikos baudžiamųjų ir bausmių vykdymo įstatymų reikalavimais, netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą. Vilniaus apygardos teismas įstatymo taikymo klaidos neištaisė.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija nustatė, kad Vilniaus miesto apylinkės teismas, suderindamas laisvės atėmimo bausmę už labai didelio narkotinių medžiagų kiekio kontrabandą, pritaikė ne tą BK 199 straipsnio redakciją, be to, nusprendęs, kad kaltininko padaryta kita nusikalstama veika – rengimasis neteisėtai realizuoti labai didelį kiekį narkotinių medžiagų – atitinka BK 260 straipsnio 3 dalį, teismas kartu nenurodė BK bendrosios dalies normos dėl nusikalstamos veikos stadijos. Taip pat konstatuota, kad Rusijos Federacijos teismo nuosprendžiu kaltininkas nuteistas už labai didelio kiekio narkotinių medžiagų kontrabandą laisvės atėmimo bausme penkiolikai metų, už rengimąsi neteisėtai realizuoti labai didelį kiekį narkotinių medžiagų – šešerių metų laisvės atėmimo bausme, o Vilniaus miesto apylinkės teismas nutartyje nustatė atvirkščiai: už labai didelio kiekio narkotinių medžiagų kontrabandą pagal BK 199 straipsnio 4 dalį nustatė šešerių metų laisvės atėmimo bausmę, už rengimąsi realizuoti labai didelį kiekį narkotinių medžiagų pagal BK 260 straipsnio 3 dalį – penkiolika metų laisvės atėmimo.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad Lietuvos Respublikos BK 199 straipsnio 3 dalies sankcija nustato maksimalią terminuoto laisvės atėmimo bausmę – dešimt metų laisvės atėmimo. Kadangi Rusijos Federacijos teismo nuosprendžiu už labai didelio kiekio narkotinių medžiagų kontrabandą yra paskirta penkiolikos metų laisvės atėmimo bausmė, tai viršija maksimalų tokios bausmės dydį pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį įstatymą, todėl, vadovaujantis 2001 m. birželio 25 d. Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutarties dėl asmenų, kuriems paskirtas laisvės atėmimas, perdavimo bausmei atlikti (toliau – Sutartis) 8 straipsnio 3 dalies nuostatomis, nuteistajam užsienio valstybės teismo nuosprendžiu paskirta laisvės atėmimo bausmė suderintina pagal BK 199 straipsnio 3 dalį, nustatant maksimalią sankcijoje nustatytą laisvės atėmimo bausmę – dešimt metų laisvės atėmimo.

Taip pat išplėstinė septynių teisėjų kolegija padarė išvadą, kad Vilniaus miesto apylinkės teismas, kaltininkui nustatydamas galutinę septyniolikos metų laisvės atėmimo bausmę, netinkamai pritaikė ir BK 63 straipsnio nuostatas. Nors Vilniaus miesto apylinkės teismas ir nustatė tokią pačią laisvės atėmimo bausmę, kaip buvo paskirta užsienio valstybės teismo nuosprendžiu, tačiau tai padarė nesant teisinio pagrindo, vadovaudamasis BK 63 straipsnio 4 dalimi, t. y. subendrinamas suderintas bausmes dalinio sudėjimo būdu. Pažymėta, kad pagal Sutarties 10 straipsnio 3 dalį valstybės, vykdančios nuosprendį, kompetentingam teismui nėra suteikta teisė peržiūrėti nuosprendį nuteistajam, tai gali daryti tik valstybės, priėmusios nuosprendį, teismas. Kadangi aptariamoje byloje kaltininkas nuteistas už dvi nusikalstamas veikas, Vilniaus miesto apylinkės teismas, nustatydamas jam užsienio valstybės teismo nuosprendžiu paskirtą galutinę bausmę, turėjo ne iš naujo subendrinti bausmes, o tik palyginti paskirtą bausmę su BK 63 straipsnio 7 dalimi, kuri reglamentuoja maksimalią laisvės atėmimo bausmės trukmę, kai ji yra skiriama už kelias padarytas nusikalstamas veikas, t. y. patikrinti, ar užsienio valstybės teismo nuosprendžiu paskirta laisvės atėmimo bausmė neviršija nustatyto maksimumo, t. y. šiuo atveju dvidešimties metų.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija padarė išvadą, kad, šioje byloje tinkamai suderinus bausmes pagal Lietuvos Respublikos BK atitinkamus straipsnius, kaltininkui turėjo būti nustatytos dešimties ir šešerių metų laisvės atėmimo bausmės, todėl Rusijos Federacijos Pskovo srities teismo nuosprendžiu jam paskirta galutinė septyniolikos metų laisvės atėmimo bausmė negalima. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija nusprendė, kad kaltininkui nustatyta galutinė bausmė – laisvės atėmimas šešiolikai metų, dėl to teismų sprendimus pakeitė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-7-2-648/2022

BK 72 straipsnio taikymas

Dėl dvigubo turto vertę atitinkančios pinigų sumos išieškojimo

Aptariamoje baudžiamojoje byloje keturi nuteistieji nesutiko su jiems taikytu turto konfiskavimu.

Kasacinis teismas nustatė, kad nuteistiesiems buvo pareikšti pagrįsti kaltinimai, be kita ko, dėl svetimų trims bendrovėms priklausančių lėšų pasisavinimo, tačiau apkaltinamasis nuosprendis dėl šio kaltinimo jiems negalėjo būti priimtas dėl suėjusio apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties termino. Šios lėšos pagrįstai pripažintos nuteistiesiems inkrimuotų neteisėtų veikų rezultatu, t. y. konfiskuotinu turto. Įvertinęs byloje nustatytą aplinkybių visumą (bendrovės civilinių ieškinių šioje byloje nepareiškė; byloje nebuvo duomenų, kad nuteistųjų žinioje buvę ir jų pasisavinti svetimi pinigai buvo grąžinti bendrovėms arba buvo pareikštas civilinis ieškinys civilinio proceso tvarka, arba buvo kitokiu būdu susitarta bendrovėms atlyginti padarytą žalą; turto pasisavinimo dalyko – pinigų nerasta; patys nuteistieji nenurodė jokių trečiųjų asmenų, kuriems šis turtas būtų perduotas ar perleistas), apeliacinės instancijos teismas pripažino, kad šio turto vertę atitinkančios pinigų sumos turi būti išieškotos iš nuteistųjų, vadovaujantis BK 72 straipsnio 5 dalies nuostatomis.

Teisėjų kolegija nurodė, kad nors apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nustatė, kad pasisavintos trijų bendrovių lėšos atitinka konfiskuotino turto požymius, nusprenddamas iš nuteistųjų išieškoti visą šio turto vertę atitinkančias pinigų sumas, neįvertino kai kurių reikšmingų bylos

aplinkybių, todėl apskaičiavo per dideles išieškotinas pinigų sumas. Šiame kontekste pažymėta, kad iš nusikalstamos veikos gauto turto konfiskavimo paskirtis – panaikinti galimybę kaltininkui ar kitiems asmenims iš nusikalstamos veikos gauti turtinės naudos, o ne jį nubausti. Dėl to atvejai, kai sudaromos prielaidos išieškoti iš kaltininko daugiau turto, nei jis gavo iš nusikalstamos veikos, laikytini neatitinkančiais šios baudžiamojo poveikio priemonės esmės ir paskirties, nes paverčia ją bausme.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad nuteistiesiems pagal BK 183 straipsnio 2 dalį inkriminuotos veikos (svetimų trims bendrovėms priklausančių lėšų pasisavinimas) yra glaudžiai susijusios su kitomis pagal BK 182 straipsnio 2 dalį jiems inkriminuotomis nusikalstamomis veikomis – turtinių prievolių sumokėti į valstybės biudžetą PVM ir (ar) pelno mokesčių panaikinimu apgaule trijų bendrovių naudai, dėl kurių jie pripažinti kaltais ir nuteisti. Dėl valstybės patirtos žalos atlyginimo Valstybinė mokesčių inspekcija pareiškė civilinius ieškinius, pagal kuriuos iš nuteistųjų buvo priteistos atitinkamos sumos; vieno civilinio ieškinio dalis palikta nenagrinėta, nustačius, kad nuteistųjų veikoje nėra nusikaltimo požymių. Teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, neatsižvelgdamas į civiliniais ieškiniiais priteistas pinigų sumas, pareiškė, bet paliktą nenagrinėtą civilinio ieškinio dalį ir nusprendęs iš nuteistųjų išieškoti visą pasisavinto turto iš trijų bendrovių vertę atitinkančias pinigų sumas, tokiu savo sprendimu sudarė prielaidą išieškoti iš nuteistųjų daugiau turto, nei jie gavo iš nusikalstamų veikų, t. y. šie turėtų atlyginti ne tik valstybei padarytą žalą, jiems neteisėtai veikiant bendrovių naudai, bet ir grąžinti (taikant išieškojimą valstybės naudai) visą, kaip jų pasisavintą, tų pačių bendrovių turtą.

Kadangi toks dvigubas išieškojimas neatitiko turto konfiskavimo prasmės ir paskirties, kasacinis teismas šią apeliacinės instancijos teismo klaidą ištaisė mažindamas išieškotinas konfiskuotino turto vertę atitinkančias pinigų sumas, kurias sudarė iš bendrovių pasisavintos lėšos, pirmiau nurodytais civiliniais ieškiniiais valstybei priteistų pinigų sumų dydžiu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-156-303/2022

BK 72³ straipsnio taikymas

Dėl išplėstinio turto konfiskavimo

Nuteistoji ir jos gynėjas kasaciniuose skunduose nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė BK 72³ straipsnį ir nepagrįstai konfiskavo 520 360 Eur, 19 308 JAV dolerius ir 17 690 Didžiosios Britanijos svarų sterlingų. Kasatorių nuomone, byloje neįrodyta, kad konfiskuotas turtas gautas nusikalstamu būdu.

Aiškindamas BK 72³ straipsnyje nustatytus išplėstinio turto konfiskavimo pagrindus ir sąlygas, kasacinis teismas pažymėjo, kad, sprendžiant dėl kaltininko turto ir jo pajamų neproporcingumo, turi būti konkrečiai nustatyta kaltininko turimo ar perleisto turto vertė ir jo pajamos. Reikia įrodyti būtent tai, kad turtas gautas nusikalstamu, o ne bet koku neteisėtu, priešingu teisei bendrąja prasme, būdu – nepakanka nustatyti lėšų nepagrindimo teisėtomis pajamomis, o būtina nustatyti ir įtikinamais duomenimis pagrįsti, kad lėšos gautos būtent nusikalstamu būdu. Su šia labai glaudžiai susijusi išplėstinio turto konfiskavimo sąlyga yra kaltininko negebėjimas pagrįsti turimo turto įgijimo teisėtumo (BK 72³ straipsnio 2 dalies 3 punktas). Baudžiamasis įstatymas kaltininkui suteikia galimybę pagrįsti turto teisėtumą, net jei kaltinimo šalis pateikia įrodymų, kad šis kaltininko turimas turtas laikytinas konfiskuotinu. Toks saugiklis yra būtinas asmenims, kurie turtą įgijo iš esmės teisėtomis pajamomis, tačiau šios nebuvo tinkamai apskaitytos dėl asmens kaltės ar kitų priežasčių, pvz., asmenys, gavę neapskaitytą darbo užmokestį, vertęsi verslu neturėdami verslo liudijimo ar pan. BPK nenustato specialių, būtent turto konfiskavimo pagrindams ir sąlygoms nustatyti taikomų įrodinėjimo būdų, todėl visi išplėstiniam turto konfiskavimui taikyti būtini pagrindai ir sąlygos nustatomi pagal bendrąsias įrodinėjimo taisykles. Pareiga pateikti įrodymus, kad kaltininko įgyto turto arba perleisto turto vertė neatitinka kaltininko teisėtų pajamų ir šis skirtumas viršija būtent 250 MGL dydžio sumą, byloje tenka kaltinimo šaliai. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad sprendimai dėl pajamų, gautų iš prekybos narkotikais, pinigų plovimo, korupcijos ar kitų sunkių

nusikaltimų, konfiskavimo nebūtinai turi būti grindžiami tokio turto neteisėtos kilmės visišku įrodytumu, t. y. pagal principą „nesant pagrįstų abejonių“. Esant duomenų apie tokią nusikalstamą veiklą, neteisėtos turto kilmės įrodinėjimas gali būti grindžiamas ir didelės tikimybės principu, derinamu su savininko negalėjimu įrodyti, kad yra priešingai.

Apžvelgiamoje byloje teisėjų kolegija nusprendė, kad apeliacinės instancijos teismas, įvertinęs kasatorės pajamas, gautas iš teisėtos veikos, grynųjų pinigų kiekį, rastą individualiuose seifuose, paimto kyšio dydį, taip pat kitas byloje nustatytas svarbias aplinkybes, netiesiogiai pagrindžiančias kasatorės turimo turto neproporcingumą jos teisėtoms pajamoms, tokias kaip iš banko išgrynintų pinigų sumas, taip pat atitinkamu laikotarpiu įgytą didelį skaičių nekilnojamojo turto objektų, padarė pagrįstą išvadą, jog 520 360 Eur, 19 308 JAV doleriai ir 17 690 Didžiosios Britanijos svarų sterlingų turi būti konfiskuoti taikant BK 72³ straipsnį.

Dėl konfiskuotinių lėšų nusikalstamos kilmės kasacinis teismas nurodė, kad kasatorė pripažinta kalta ir nuteista pagal BK 225 straipsnio 3 dalį – sunkų korupcinio pobūdžio nusikaltimą, iš kurio turėjo 10 000 Eur turtinės naudos. Kaip kyšis gauti 10 000 Eur buvo laikomi banke esančiame individualiame seife, kuriame buvo laikomi ir kiti nuosprendžiu konfiskuoti pinigai. Ši aplinkybė patvirtina ne tik išplėstinio turto konfiskavimo taikymo sąlygą, nurodytą BK 72³ straipsnio 2 dalies 1 punkte, tačiau yra viena iš aplinkybių, pagrindžiančių, kad neproporcingas teisėtoms pajamoms turtas yra gautas nusikalstamu būdu. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad nei baudžiamieji įstatymai, nei teismų praktika nereikalauja nustatyti, jog konfiskuotina konkreti pinigų suma ar konkrečios vertės turtas buvo gautas padarius konkrečią nusikalstamą veiką.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija nuteistosios ir jos gynėjo kasacinius skundus atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-195-976/2022

BK 100, 101, 103, 111 ir 112 straipsnių taikymas

Dėl BK 100, 101, 103, 111 ir 112 straipsniuose apibrėžtų veikų atitikties tarptautiniam reguliavimui (tarptautinei teisei) ir priskyrimo karo nusikaltimams ir nusikaltimams žmoniškumui

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje nuteistieji ir jų gynėjai kasaciniuose skunduose ginčijo nuteistiesiems taikytą BK 100, 101, 103, 111 ir 112 straipsniuose esančių normų atitiktį tarptautinėms sutartims, kurios apibrėžia karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui. Kasatoriai įvairiai interpretavo sąvokų „agresija“, „agresijos aktas“, „agresijos nusikaltimas“, „karas“, „jėga“, „ginkluotas konfliktas“ turinį, taip pat nurodė, kad byloje nagrinėjamu laikotarpiu nebuvo sovietinės agresijos, ginkluoto konflikto, paskelbto karo situacijos, todėl nebuvo pagrindo jų padarytas nusikalstamas veikas kvalifikuoti kaip karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui.

Kasacinis teismas išaiškino, kad terminas „agresijos aktas“ vartojamas kalbant apie valstybės veiksmus, o „agresijos nusikaltimas“ – apie individualią tarptautinę baudžiamąją atsakomybę. Kad būtų nagrinėjamas individualios baudžiamosios atsakomybės klausimas, agresijos aktas turi būti įvykdytas. Norint konstatuoti agresijos akto įvykdymą reikia nustatyti, jog viena valstybė panaudojo jėgą prieš kitą valstybę. Išskiriami keturi pagrindiniai atvejai, kai ataka gali būti priskiriama valstybei: 1) ataka yra atliekama valstybės organų (institucijų); 2) ataka atlikta tam tikros grupės asmenų ar vieno asmens, kuris buvo valstybės apmokytas, kontroliuojamas arba jam buvo vadovaujama; 3) ataka atlikta nevalstybinio subjekto, bet valstybė toleravo ar nesistengė sustabdyti šio subjekto veiksmų; 4) situacija, kai ataka negali būti priskirta valstybei pagal paminėtus kriterijus, tačiau pati valstybė pripažįsta ją kaip savo. Kariuomenės atlikti veiksmai pagal nurodytus kriterijus yra priskirtini valstybei. Dar vienas požymis agresijos akto įvykdymui konstatuoti yra tas, kad ginkluotos jėgos panaudojimas turi būti nukreiptas prieš kitos valstybės suverenitetą, teritorinį vientisumą ar politinę nepriklausomybę arba jėga turi būti panaudota bet kuriuo kitu būdu, nesuderinamu su Jungtinių Tautų Chartija.

Mišri išplėstinė septynių teisėjų kolegija nurodė, kad už agresijos nusikaltimą persekiojami tik asmenys, galintys veiksmingai kontroliuoti valstybės politinius ar karinius veiksmus arba jiems

vadovauti. Už šio nusikaltimo įgyvendinimą kaltais galės būti pripažinti valstybės vadovai, pavyzdžiui, prezidentas, ministras pirmininkas, arba kariniai lyderiai, tokie kaip gynybos ministras ar kariuomenės vadas. Karo nusikaltimai, nusikaltimai žmonijai ir genocidas neapriboja rato asmenų, kurie gali būti pripažinti nusikaltimo įgyvendintojais. Aptariamoje byloje ir buvo vertinama situacija dėl žemesnio karinio rango asmenų atliktų veiksmų priskyrimo karo nusikaltimams ir nusikaltimams žmoniškumui. Agresija šioje byloje buvo vertinama kaip požymis, apibūdinantis karo nusikaltimų padarymo laiką. Kasacinio teismo nuomone, šiuo aspektu apeliacinės instancijos teismas teisingai nurodė, kad nusikalstamų veikų padarymas agresijos metu jokia apimtimi nešalino žemesnes pareigas ėjusių asmenų atsakomybės už jas. Tokia išvada darytina nepriklausomai nuo to, ar aukštesnes pareigas ėję asmenys buvo patraukti baudžiamojon atsakomybėn už agresiją.

Byloje taip pat išaiškinta, kad „ginkluotas konfliktas“ – tai terminas, kuriuo siekiama apibūdinti faktinę situaciją, lemiančią tarptautinės humanitarinės teisės taikymą. Tarptautinis ginkluotas konfliktas apibrėžiamas kaip bet koks valstybių nesutarimas, kuris sprendžiamas pasitelkiant ginkluotąsias pajėgas, nepriklausomai nuo priežasčių ir intensyvumo, taip pat nuo to, ar buvo oficialiai paskelbtas karas. Tiek sąvoka „nesutarimas“, tiek sąvoka „ginkluotosios pajėgos“ traktuojamos labai plačiai. Tai skirta tam, kad, vos atsiradus karinės jėgos panaudojimo situacijai, įsigaliojusių tarptautinėje humanitarinėje teisėje nustatytos pareigos atskirti civilį nuo kario (kombatanto), karinį objektą nuo civilinio ir t. t., galiausiai būtų apibrėžta, kas yra karo nusikaltimai. Taigi kasacinis teismas nusprendė, kad pateikiama pagal tarptautinį teisinį reguliavimą vartojama terminija ir jos platus aiškinimas, grindžiamas šiais bylai aktualiais teisės šaltiniais, paneigė kasacinių skundų argumentus dėl jų netinkamo aiškinimo ir taikymo inkriminuojant karo nusikaltimus nuteistiesiems.

Karo nusikaltimais tarptautinėje teisėje laikomi esminiai tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimai, padaryti ginkluotojo konflikto (tai apima ir agresiją) metu, kurie sukėlė pavojų saugomiems asmenims ar objektams ar yra pažeidžiantys svarbias vertybes. Jų bendruosius požymius sudaro du esminiai elementai: kontekstinis elementas – veiksmai vyko (ne)tarptautinio ginkluoto konflikto kontekste ir buvo su juo susiję; subjektyvusis elementas – tyčia ir žinojimas. Kasatorių nuomone, paskelbtas karas yra būtinoji karo nusikaltimų inkriminavimo sąlyga, tačiau mišri išplėstinė septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad veikos buvo įvykdytos ginkluoto konflikto ir agresijos metu, tai yra pakankama sąlyga kvalifikuoti jas kaip karo nusikaltimus. Kartu kasacinis teismas pažymėjo, kad jei valstybė siunčia ginkluotą būrį į kitą valstybę, jog nuverstų pastarosios vadovus arba pultų civilius tos valstybės gyventojus, tuomet siunčiančioji valstybė vykdo ginkluotą puolimą (ataką).

Mišri išplėstinė septynių teisėjų kolegija nurodė, kad nusikaltimai žmoniškumui apžvelgiami bylai aktualiu laikotarpiu tarptautinėje teisėje buvo apibrėžiami kaip prieš civilius gyventojus nukreiptos sunkios nežmoniškos veikos, be kita ko, jų žudymas, kitoks nežmoniškas elgesys su jais (tai apima ir sunkų sveikatos sutrikdymą), persekiojimas dėl tarptautinės teisės draudžiamų motyvų, kurios yra didelio masto arba sistemingo civilių užpuolimo dalis (taip pat tais atvejais, kai toks užpuolimas rengiamas vykdant ar remiant valstybės politiką), nesvarbu, ginkluoto konflikto ar taikos metu.

Kasacinis teismas išaiškino, kad nustatant baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus žmoniškumui ar karo nusikaltimus nacionalinėje baudžiamajoje teisėje minėti elementai turi būti nustatyti kaip atitinkamos nusikalstamos veikos sudėties požymiai. Šiai bylai aktualūs nusikalstamų veikų požymiai apeliacinės instancijos teismo sprendime buvo suformuluoti taip: „<...> tyčia, vykdydami ir remdami kitos valstybės TSRS ir organizacijos TSKP politiką dideliu mastu ir sistemingai užpuoldinėti civilius, persekiojo civilius dėl politinių ir nacionalinių motyvų, juos žudė, sunkiai sutrikdė jų sveikatą, agresijos ir tarptautinio ginkluoto konflikto metu žudė tarptautinės humanitarinės teisės saugomus asmenis, nežmoniškai elgėsi su tarptautinės humanitarinės teisės saugomais asmenimis, juos sunkiai sužalojo, naudojo bauginimo ir teroro priemones, neteisėtai suvaržė ir atėmė jų laisvę.“ Mišri išplėstinė septynių teisėjų kolegija padarė išvadą, kad šie požymiai atitinka BK XV skyriuje apibrėžtą karo nusikaltimų ir nusikaltimų žmoniškumui sudėčių požymius, būtent BK 100, 101, 103, 111 ir 112 straipsnius.

Mišri išplėstinė septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad BK 100, 101, 103, 111 ir 112 straipsniuose apibrėžtos nusikalstamos veikos, jų formuluotės visiškai atitinka tarptautinėje teisėje uždraustas veikas, t. y. jos pripažįstamos tarptautiniais karo nusikaltimais ir nusikaltimais žmoniškumui, o nustatytas baudžiamojo persekiojimo už jas išimtinis mechanizmas (netaikomi senaties terminai, galimybė taikyti įstatymą atgaline data, galimybė persekioti asmenis net nesant atitinkamo įstatyminio reguliavimo, draudžiančio tokio pobūdžio veikas) atitinka tarptautinės teisės principus bei Lietuvos Respublikos Konstituciją, todėl pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų atliktas nuteistųjų padarytų nusikalstamų veikų teisinis vertinimas pagal minėtus baudžiamojo įstatymo straipsnius yra pagrįstas ir nepažeidžia nei tarptautinės teisės principų, nei nacionaliniais įstatymais įtvirtinto reguliavimo nuostatų.

Kartu mišri išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad, remiantis tarptautinės teisės principais bei normomis, bet kuris nacionalinis teismas, įskaitant ir Lietuvos Respublikos teismus, yra kompetentingas vykdyti baudžiamąjį persekiojimą už karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui ir tai turi vykdyti vadovaudamasis nacionaliniais baudžiamaisiais ir baudžiamojo proceso, o esant poreikiui – ir civilinius teisinius santykius reglamentuojančiais įstatymais. Priešingai nei teigiama kasaciniuose skunduose, Lietuvos Respublikos teismai yra kompetentingi vykdyti baudžiamąjį persekiojimą už karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui ne tik vadovaujantis universalios jurisdikcijos principu (BK 7 straipsnis), bet ir dėl to, kad jie buvo padaryti Lietuvos Respublikos teritorijoje (BK 4 straipsnis).

Patikrinusi bylą teisės taikymo aspektu mišri išplėstinė septynių teisėjų kolegija atmetė kaip nepagrįstus kasacinių skundų argumentus dėl BK 100, 101, 103, 111 ir 112 straipsniuose įtvirtintų karo nusikaltimų ir nusikaltimų žmoniškumui sudėties objektyviųjų požymių nuteistųjų veiksmuose nustatymo (valstybės ar organizacijos politikos vykdymo ar rėmimo, civilių užpuodinėjimo dideliu mastu arba sistemingai, jų žudymo arba sunkaus sveikatos sutrikdymo, agresijos, bauginimo ir teroro priemonių panaudojimo, karo atakos požymių ir kt.), priežastinio ryšio bei nuteistųjų kaltės (tyčios) nustatymo, baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės taikymo, baudžiamajame įstatyme nustatyto bendrininkavimo instituto pritaikymo ir jo objektyviųjų bei subjektyviųjų požymių buvimo nustatymo pagrįstumo. Mišri išplėstinė septynių teisėjų kolegija padarė išvadą, kad šioje byloje visų dvylikos nuteistųjų, dėl kurių paduoti kasaciniai skundai, veikos buvo teisingai kvalifikuotos pagal minėtus baudžiamojo įstatymo straipsnius kaip bendrininkų padaryti karo nusikaltimai ir nusikaltimai žmoniškumui ir kad žemesniųjų instancijų teismai baudžiamąjį įstatymą jiems pritaikė tinkamai. Šiuo aspektu kasacinis teismas akcentavo, kad nuteistųjų atlikta veika susidėjo iš sistemos veiksmų, kuriuose kasatoriai dalyvavimo skirtinga apimtimi, tačiau kiekvieno jų indėlis buvo būtinas galutiniam rezultatui pasiekti. Atitinkamai buvo pabrėžta, kad kasatorių nurodomas veiksmų nesuvokimo ir įsakymo vykdymo aspektas nepaneigia jų baudžiamosios atsakomybės, nes pirma – nuteistieji, dėl kurių paduoti kasaciniai skundai, buvo aukšto rango karininkai, ėjo skirtingo lygmens vadovaujamas pareigas, todėl teigti, kad jie nesuvokė jiems duodamų įsakymų bei juos vykdant atliekamų veiksmų prieš civilius asmenis, nėra teisinio ir loginio pagrindo. Antra, tarptautinėje teisėje nustatyta bei tarptautinių karo tribunolų praktikoje išaiškinta, kad įsakymo vykdymas nėra atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės už karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui pagrindas.

Be to, kasacinis teismas pažymėjo, kad žemesniųjų instancijų teismų kai kuriems nuteistiesiems netaikytas kombatanto statusas (kaip funkcinis valstybės pareigūnų imuniteto pagrindas) yra pagrįstas atsižvelgiant į tarptautinės teisės nuostatas, kuriose įtvirtinta, kad asmenys, atsakingi už tarptautinių nusikaltimų padarymą, negali remtis funkcinio imunitetu nuo nacionalinės ar tarptautinės jurisdikcijos net tuo atveju, jeigu šiuos nusikaltimus padarė veikdami kaip valstybės pareigūnai, ir bendruosius baudžiamosios justicijos tikslus – būtinybę veiksmingai įgyvendinti baudžiamąją atsakomybę už tarptautinius nusikaltimus.

Atsižvelgdamas į tai, kas anksčiau išdėstyta, kasacinis teismas nuteistųjų ir jų gynėjų kasacinių skundų argumentus dėl BK 100, 101, 103, 111 ir 112 straipsnių taikymo atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-39-1073/2022

BK 151¹ straipsnio 3 dalies taikymas

Dėl dvasinės ir fizinės brandos sąvokos išaiškinimo

Šioje baudžiamojoje byloje nuteistojo gynėjas nesutikimą su savo ginamojo nuteisimu pagal BK 151¹ straipsnio 1 dalį, be kita ko, argumentavo tuo, kad byloje turėjo būti taikoma BK 151¹ straipsnio 6 dalis, pagal kurią šio straipsnio 1 dalyje nurodyti veiksmai nelaikomi nusikaltimu, jeigu tarp veiksmų dalyvių nėra didelio amžiaus, dvasinės ir fizinės brandos skirtumo.

Teisėjų kolegija išaiškino, kad asmens dvasinę ir socialinę brandą galima apibūdinti kaip gebėjimą priimti atsakomybę, kuri atspindi pasitikėjimą savo jėgomis, vidinę kontrolę, gebėjimą savarankiškai priimti sprendimus, adekvačią savivertę, nepriklausomybę ir orientaciją į tam tikrą veiklą (darbą, mokslą ar pan.); taip pat gebėjimą apsvarstyti situaciją iš skirtingų požiūrio taškų, suvokti ilgalaikius ir trumpalaikius savo poelgių padarinius, kito asmens perspektyvą ir atsižvelgti į ją; gebėjimą prieš veikiant įvertinti situaciją, valdyti savo impulsus ir slopinti agresiją. Kitaip tariant, dvasinę ir socialinę brandą atskleidžia asmens turimų žinių ir gebėjimų visuma, jo požiūris į aplinką ir jį supančius asmenis, gebėjimas vertinti visuomenės keliamus reikalavimus jo amžiaus žmonėms, gebėjimas numatyti savo veikos padarinius ir juos planuoti, kritikuoti ir būti savikritiškam, tikslų siekis, galėjimas kontroliuoti savo emocijas ir veiksmus kritinėse situacijose ir kt. Aptariamam atveju nusikalstamų veikų padarymo metu nukentėjusiajai buvo 13 metų, o nuteistajam – 23 metai. Kasacinio teismo nuomone, tai yra ženklus amžiaus skirtumas. Tokio amžiaus žmonėms visuomenėje yra keliami skirtingi savirefleksijos, savikritikos, savo elgesio pasekmių ir atsakomybės už savo veiksmus suvokimo reikalavimai. Tai atspindi ir BK 151¹ straipsnio 1 dalyje, nustatant pilnamečio asmens baudžiamąją atsakomybę už lytinius santykius su jaunesniu negu šešiolikos metų asmeniu (jei nebuvo išžaginimo ar seksualinio prievartavimo požymių). Šios normos tikslas – užtikrinti harmoningą vaiko vystymąsi ir apsaugoti nesubrendusių asmenų seksualinį neliečiamumą, net ir tais atvejais, kai jaunesni nei 16 metų asmenys, nesuvokdami socialinės lytinių santykių ir seksualinės prievartos prasmės, sutinka (neišreiškia prieštaravimo) lytiškai santykiuoti su pilnamečiu, socialiai brandžiu asmeniu. Todėl būtent pilnamečiam socialiai brandžiam asmeniui, turinčiam daugiau gyvenimiškos patirties, kyla pareiga neinicijuoti lytinių santykių su jaunesniu negu šešiolikos metų asmeniu arba jų atsisakyti.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad nors ekspertizės metu nustatyta, jog nuteistojo intelektas yra gana žemas ir jis stokoja brandumo, tačiau nei ekspertizės akte padarytos išvados, nei kiti bylos duomenys nesuteikia pagrindo konstatuoti, kad pagal dvasinę ir fizinę brandą 23 metų (beveik 24 metų) nuteistasis galėtų būti prilyginamas 13 metų nukentėjusiajai, t. y. mažamečiam asmeniui. Teisėjų kolegija nusprendė, kad byloje esantys duomenys nesudaro pagrindo daryti išvadą, kad iš 23 metų amžiaus nuteistojo nebūtų galima reikalauti jo amžių atitinkančio elgesio ir šio elgesio pasekmių suvokimo. Kartu pažymėta, kad jokie mažametės nukentėjusiosios veiksmai (tai, jog ji sutiko turėti lytinių santykių su nuteistuoju, vėliau su juo bendravo, nakvojo pas jį namuose ir kt.) negali būti laikomi pateisinančiais gerokai (dešimt metų) už ją vyresnio nuteistojo pasirinkimą turėti su ja lytinių santykių.

Įvertinusi tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad BK 151¹ straipsnio 1 dalis buvo pritaikyta tinkamai. Nuteistojo veikoje nustatyti visi atsakomybei pagal BK 151¹ straipsnio 1 dalį taikyti būtini požymiai, taip pat ir nuteistojo suvokimas, kad jis lytiškai santykiavo su jaunesniu nei šešiolikos metų asmeniu. Taip pat byloje nenustatyta pagrindų taikyti BK 151¹ straipsnio 6 dalyje nurodytą išimtį.

Atsižvelgdama į tai, kas anksčiau išdėstyta, teisėjų kolegija nuteistojo gynėjo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-153-976/2022

BK 152 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl seksualinio priekabiavimo tikslo – siekio seksualiai pasitenkinti – nustatymo

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu gydytojas pripažintas kaltu ir nuteistas pagal BK 152 straipsnio 1 dalį. Apygardos teismo nuosprendžiu jis buvo išteisintas, nustačius, kad nepadaryta veika, turinti baudžiamojo nusižengimo požymių. Prokurorė kasacinio teismo prašė panaikinti apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir palikti galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį.

Abiejų instancijų teismai nustatė, kad dviejų nukentėjusiųjų medicininės apžiūros metu išteisintasis uždavinėjo jiems asmeninio pobūdžio klausimus (apie seksualinį porų gyvenimą, partnerių keitimą ir kt.), nepaaiškinęs medicininės apžiūros atlikimo tvarkos, liepė abiem nusirengti nuogai, atlikti jo nurodytus veiksmus (pritūpti, pasilenkti į priekį ir rankų pirštais pasiekti kojų pirštus), taip pat slapta filmavo šiuos veiksmus atliekantį nuogai nusirengusį nukentėjusįjį. Abu nukentėjusieji parodė, kad šie gydytojo veiksmai (reikalavimas nusirengti nuogai, provokuojamų klausimų uždavinėjimas) jiems buvo nemalonūs, trikdantys ir nepriimtini. Pasisakydami dėl byloje nustatytų gydytojo veiksmų, abiejų instancijų teismai pažymėjo, kad jie yra netinkami ir neetiški, tačiau skirtingai vertino jų pavojingumą.

Kasacinis teismas nurodė, kad išteisintojo veiksmai atitiko fakultatyvų BK 152 straipsnio 1 dalyje nustatyto baudžiamojo nusižengimo objektyviosios pusės požymį – nukentėjusiojo priklausomumą. Nukentėjusieji žinojo, kad nuo išteisintojo sprendimo po jų apžiūros priklauso jų tolesnis likimas, todėl, nepaisydami juntamų neigiamų emocijų, vykdė visus pastarojo reikalavimus. Kita vertus, kasacinis teismas kartu pažymėjo, kad traukiant asmenį baudžiamajon atsakomybėn dėl seksualinio priekabiavimo būtina nustatyti ir tai, jog savo veiksmais kaltininkas siekė seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo (nagrinėjamu atveju – seksualinio pasitenkinimo), bei tai, kad tokie veiksmai yra pavojingi baudžiamosios teisės prasme. BK 152 straipsnio sudėtis yra formalioji, todėl baudžiamajai atsakomybei kilti pakanka, kad būtų įrodytas siekis seksualiai bendrauti ar seksualiai pasitenkinti, o faktai, ar kaltininkas pajuto seksualinį pasitenkinimą arba malonumą, privalomai nenustatomi, nes baudžiamoji atsakomybė už šią veiką kyla atlikus pavojingus veiksmus.

Pritardamas apeliacinės instancijos teismo išvadoms, kasacinis teismas konstatavo, kad byloje nustatyti gydytojo veiksmai – dėl nukentėjusiųjų medicininės apžiūros atlikimo tvarkos ir jos metu jiems užduotų asmeninio pobūdžio klausimų; dėl nuogai nusirengusio fizinius pratimus atliekančio nukentėjusiojo filmavimo jo medicininės apžiūros metu – nesant kitų, neginčijamai šių veiksmų atlikimo tikslą patvirtinančių, duomenų, nesudaro pakankamo pagrindo teigti, kad atlikdamas juos išteisintasis siekė seksualiai pasitenkinti. Priešingai nei konstatavo pirmosios instancijos teismas, vien išteisintojo pasirinkta galbūt netinkama medicininės apžiūros atlikimo tvarka neleidžia daryti pagrįstos išvados, kad gydytojas sąmoningai (tyčia) siekė jais asmeninio seksualinio pasitenkinimo.

Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad, nustatant seksualinio priekabiavimo tikslą, yra vertinama visuma aplinkybių, kuriomis buvo galbūt atlikti seksualinio priekabiavimo veiksmai, ir žiūrima, ar tokiomis aplinkybėmis atlikti vulgariški veiksmai, pasakytos konkrečios frazės ar užuominos galėjo reikšti siekį seksualiai pasitenkinti. Nustatant kaltininko tikslą, analizuojamas ne tik jo elgesys su nukentėjusiu asmeniu (seksualinio priekabiavimo būdas, atliktų fizinių veiksmų apimtis ir (arba) išsakytų pasiūlymų ar užuominų turinys), bet ir vertinama vieta, laikas bei kitos panašios aplinkybės, kuriomis reiškiasi seksualinio pobūdžio kaltininko elgesys. Apžvelgiamoje byloje kasacinis teismas nustatė, kad pirmiau nurodytus veiksmus nukentėjusiųjų atžvilgiu išteisintasis atliko dieną, medicininės apžiūros metu, savo kabinete. Abu nukentėjusieji parodė, kad būdami nuogi, atliko kelis pratimus – pritūpimus, taip pat vieną kartą, pasilenkę į priekį, rankų pirštais pasiekė kojų pirštus. Teisėjų kolegija nusprendė, kad vaizdo įrašė užfiksuota nukentėjusiojo medicininė apžiūra bei tai, kad kiti gydytojai nefilmuodavo savo pacientų, nepatvirtina, jog atlikdamas šiuos veiksmus išteisintasis siekė seksualiai pasitenkinti. Byloje nėra nustatyta kitų duomenų, kurie pagrįstų tokį išteisintojo siekį (pvz., kad šio filmavimo ar likusios medicininės apžiūros metu išteisintasis būtų lietus nukentėjusiuosius, provokavęs juos, liepęs jiems daryti

kažkokius vulgarius, jų fizinei formai ir sveikatos būklei įvertinti visiškai nebūtinus judesius ar kitaip vulgariai elgęsis ir pan.).

Be to, kasacinis teismas pažymėjo, kad nustatant kaltininko tikslo – siekio seksualiai pasitenkinti – (ne)buvimą, be kitų aplinkybių, būtina įvertinti ir kaltininko veiksmų intensyvumą, pakartotinumą, tęstinumą ir pan. Seksualinio pobūdžio veiksmai, pasiūlymai ir užuominos paprastai tampa seksualiniu priekabiavimu BK 152 straipsnio prasme, kai toks kaltininko elgesys yra ne vienkartinis, o trunka tam tikrą laiką (yra pasikartojantis arba sistemingas) ir kai į tokių kaltininko poelgių buvo reaguota nedviprasmiškai neigiamai. Šioje byloje nustatyta, kad išteisintojo veiksmai abiejų nukentėjusiųjų atžvilgiu buvo vienkartiniai, trumpalaikiai ir nepasižymėjo intensyvumu. Nukentėjusieji iki šio baudžiamojo proceso su išteisintuoju niekada nebuvo susitikę, byloje nėra duomenų, patvirtinančių, kad išteisintasis būtų bandęs vėliau dar kartą su jais susisiekti ar atlikęs kitus vulgarius ar seksualinio pobūdžio veiksmus jų atžvilgiu. Taigi teisėjų kolegija padarė išvadą, kad išteisintojo veiksmai, vertinant BK 152 straipsnio 1 dalyje nustatyto baudžiamojo nusižengimo prasme, nėra pavojingi, o byloje surinktų įrodymų nepakanka neginčijamai išvadai, kad atlikdamas juos išteisintasis siekė seksualiai pasitenkinti.

Kasacinis teismas sutiko, kad šis išteisintojo elgesys, kaip ir jo atlikti veiksmai nukentėjusiosios atžvilgiu (asmeninio pobūdžio klausimų uždavinėjimas jos medicininės apžiūros metu), yra netinkamas ir neetiškas, tačiau, nesant neginčijamų įrodymų, patvirtinančių visų išteisintajam inkriminuoto baudžiamojo nusižengimo sudėties (dvi veikos) požymių buvimą, negali užtraukti jam baudžiamosios atsakomybės pagal BK 152 straipsnio 1 dalį. Kartu teisėjų kolegija pažymėjo, kad nukentėjusiojo slapto filmavimo (ne)teisėtumas galėtų būti vertinamas BK 167 straipsnyje nustatyto nusikaltimo kontekste, tačiau šioje procesinėje situacijoje šis klausimas nebegali būti sprendžiamas.

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas prokurorės kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-166-719/2022

BK 309 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl pornografinio turinio dalyko aiškinimo

Aptariamoje byloje asmuo buvo nuteistas pagal BK 309 straipsnio 2 dalį. Nuteistasis kasaciniame skunde teigė, kad jam priklausančiame kompiuteryje rasta 20 sekundžių trukmės audiovizualinė elektroninė byla (animacinis filmas), kurioje vaizduojami du berniukai, demonstruojantys lytinius organus, nėra nusikaltimo, nurodyto BK 309 straipsnio 2 dalyje, sudėties dalykas, t. y. nėra pornografinio turinio dalykas, todėl prašė panaikinti žemesniųjų instancijų teismų sprendimus ir jį išteisinti.

Teisėjų kolegija nurodė, kad nei BK 309 straipsnyje, nei kituose BK straipsniuose nėra reglamentuota, kas yra pornografinis turinys, todėl šis požymis turi būti aiškinamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymu ir tarptautiniais norminiais aktais. Byloje išaiškinta, kad tiek BK 309 straipsnio 2 dalyje vartojama sąvoka „pornografinis turinys“, tiek Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 36 dalyje vartojama sąvoka „pornografinis pobūdis“ savo turiniu iš esmės yra tapačios, todėl yra vartojamos kaip sinonimai.

BK 309 straipsnio 2 dalyje nustatyto nusikaltimo sudėties dalykas – pornografinio turinio dalykai – yra bet kokia forma išreikšti dalykai (nuotraukos, garso ir vaizdo įrašai (audiovizualiniai kūriniai, realybėje filmuota ar techninėmis priemonėmis sukurta medžiaga (pavyzdžiui, animaciniai, fantastiniai filmai), spektakliai ir kt.), kuriuose pateikiama pornografinio pobūdžio (turinio) informacija su vaizduojamu vaiku arba asmeniu, pateikiamu kaip vaikas. Tuo atveju, kai pirmiau nurodyta pornografinio pobūdžio (turinio) informacija yra užfiksuota pirmiau aptartuose dalykuose, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, o asmuo su šiais dalykais (šioje byloje – audiovizualine elektronine byla (animaciniu filmu)) atlieka bent vieną iš BK 309 straipsnio

2 dalyje nurodytų alternatyvių veiksmų (šioje byloje – įgijo ir laikė), asmeniui kyla baudžiamoji atsakomybė.

Apžvelgiamoje byloje nekilo ginčo dėl to, kad animaciniame filme ištis vaizduojami vaikai, tačiau teisėjų kolegijai reikėjo pateikti išaiškinimą dėl to, ar animacinis filmas yra pornografinio turinio (pobūdžio) dalykas.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad BK 309 straipsnio 2 dalyje nėra įtvirtinta, jog pornografinio turinio dalyke turi būti vaizduojamas tikras vaikas, tačiau yra įtvirtinta, kad turi būti vaizduojamas vaikas. Taigi jokios įtakos veikos kvalifikavimui neturi tai, kad yra vaizduojamas netikras, tačiau tikroviškai atrodantis vaikas. Tai, kad *expressis verbis (tiesiogiai)* sąvoka „vaikų pornografija“ nėra reglamentuojama nacionaliniuose teisės aktuose, neturi jokios įtakos asmens patraukimui baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 309 straipsnio 2 dalį. Vaikų pornografijos apibrėžimas yra aiškiai apibrėžtas tarptautiniuose teisės aktuose. Lietuvoje yra absoliučiai draudžiama disponuoti pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo, pateikiamas kaip vaikas, įskaitant ir tokių dalykų įgijimą ir laikymą. Dėl to teisėjų kolegija nusprendė, kad šioje byloje neturi teisinės reikšmės tai, ar vaizdo audiovizualinėje elektroninėje byloje (animaciniame filme) yra vaizduojami tikro vaiko lytiniai organai ar tikroviški nesančio vaiko lytiniai organai, nes yra nustatyta, kad pornografinio turinio dalyke – audiovizualinėje elektroninėje byloje (animaciniame filme) detalčiai ir atvirai yra rodomi vaiko lytiniai organai, t. y. ši informacija yra pornografinio pobūdžio, ir tai yra pagrindinis tokios informacijos tikslas.

Dėl kasacinio skundo argumento, kad taikant BK 309 straipsnio 2 dalį būtina, jog pornografinio turinio kūrinyje tikras ar tariamas vaikas vienaip ar kitaip dalyvautų seksualinėse scenose, kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad šiai bylai aktualiaime animaciniame filme du berniukai nėra vaizduojami neutralioje scenoje. Priešingai, šiame filme vaizduojami du 8–10 metų berniukai, klūpantys vienas priešais kitą ant lovos: vienas vaizduojamas iš nugaros – jis su trumpikėmis, bet be marškinėlių, jie mėtosi šalia; šis berniukas mauna kitam berniukui, esančiam priešais jį, trumpikes; kitas berniukas vaizduojamas iš priekio – pirmiau aptartam berniukui numovus jo trumpikes, vaizdas yra pritraukiamas ir visas dėmesys nukreipiamas į jo lytinius organus, kurie vaizduojami atvirai ir detalčiai; po šių veiksmų vaizdas rodomas iš kito kampo – berniukas be trumpikių ima mauti kitam berniukui trumpikes.

Nors kasatorius itin akcentavo animacinio filmo trukmę (20 sekundžių), tačiau kasacinis teismas pažymėjo, kad tai neturi įtakos, sprendžiant dėl pornografinio turinio dalyko, nes baudžiamoji atsakomybė pagal BK 309 straipsnio 2 dalį asmeniui kyla ir už vienos pornografinio turinio nuotraukos ar kito vaizdinio, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, disponavimą. Tokių pornografinio turinio dalykų skaičius ir trukmė gali turėti įtakos tik bausmės rūšies ir dydžio pasirinkimui.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija nuteistojo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-206-719/2022

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 44 straipsnio 5 dalies nuostatų laikymasis

Dėl teisės į nešališką teismą pažeidimo

Apžvelgiamoje byloje kasatorius teigė, kad buvo pažeista jo teisė į nešališką teismą, nes, apeliacinės instancijos teismo posėdžio metu nuteistojo gynėjui sakant baigiamąją kalbą, vienas iš teisėjų kolegijos narių nutraukė gynėjo baigiamąją kalbą ir išsakė išankstinę nuomonę dėl nuteistojo kaltės dėl pornografinio turinio dalykų platinimo, nurodė gynėjui nekalbėti apie dalį aplinkybių, kurios pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu įvardytos kaip nustatytos. Anot kasatoriaus, teisėjo išsakytos išankstinės nuostatos dėl nuteistojo kaltės, įrodymų vertinimo, faktinių aplinkybių įrodinėjimo reikšmės ir trukdymas gynėjui akivaizdžiai parodo, kad šis teisėjas turėjo išankstinę

nuomonę proceso dalyvių atžvilgiu ir jos išsakymu siekė paveikti proceso dalyvius, t. y. buvo šališkas.

Teisėjų kolegija, atsakydama į šiuos kasacinio skundo argumentus, pažymėjo, kad Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 6 straipsnio 1 dalis reikalauja, kad į jos taikymo sritį patenkantis teismas būtų nešališkas. Nešališkumas paprastai reiškia išankstinio nusistatymo ar šališkumo nebuvimą ir jo egzistavimą ar nebuvimą galima patikrinti įvairiais būdais. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) savo praktikoje yra išaiškinęs, kad teisėjo nešališkumas Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies prasme turi būti nagrinėjamas dviem aspektais, t. y. pagal objektyvųjį ir subjektyvųjį testus. Vadovaujantis subjektyviuoju testu, atsižvelgtina į konkretaus teisėjo asmeninius įsitikinimus ir elgesį, t. y. ar teisėjas konkrečioje byloje turi kokį nors išankstinį nusistatymą ar tendencingumą, o vadovaujantis objektyviuoju testu, vertintina, ar pats teismas ir jo sudėtis suteikė pakankamas garantijas, kad būtų pašalintos bet kokios teisėtos abejonės dėl jo nešališkumo. EŽTT praktikoje pripažįstama, kad galimos dvi situacijos, kai kyla klausimas dėl teismo nešališkumo trūkumo: 1) funkcinio pobūdžio, siejamas su įvairių teisėjo procesinių veiksmų atlikimu tame pačiame procese arba hierarchiniais ir kito pobūdžio ryšiais su kitais procese dalyvaujančiais asmenimis; 2) asmeninio pobūdžio, siejamas su teisėjo elgesiu proceso metu.

Kartu kasacinis teismas pažymėjo, kad, vertinant nešališkumą subjektyviuoju aspektu, turi būti nustatyta, ar yra realių faktų, kurie kelia abejonių dėl teisėjo nešališkumo ar rodo bylą nagrinėjusio teisėjo asmeninį tendencingumą. Objektyvusis nešališkumo aspektas bendriausia prasme reikalauja, kad teismo procesas būtų organizuojamas, proceso veiksmai būtų atliekami, su bylos nagrinėjimo teisme dalyviais būtų bendraujama taip, kad negalėtų susidaryti įspūdis, jog proceso metu vienai iš proceso šalių reiškiamas išankstinis priešiškus ar palankumas arba teismas vienaip ar kitaip suinteresuotas tam tikra bylos baigtimi. Teismo nešališkumo principas pažeidžiamas, kai teismas nesuteikia proceso šalims vienodų galimybių aktyviai dalyvauti teismo posėdyje tiriant įrodymus, išreiškia išankstinę poziciją dėl tiriamų duomenų vertinimo, teismo baigiamajame akte vertindamas įrodymus vartoja teismo palankumą ar nepalankumą proceso dalyviams atspindinčias formuluotes ir pan.

Teisėjų kolegijos vertinimu, apžvelgiamoje byloje teismo posėdžio garso įrašas patvirtina, kad kasatorius pagrįstai nurodo vieno iš teisėjų galimą šališkumą, nes kasatoriaus nurodomas teisėjas išsakė išankstinę nuostatą, kad pornografinio turinio dalykų gaminimo ir laikymo aplinkybės nėra reikšmingos, ir šiuo klausimu pradėjo diskusiją su baigiamąją kalbą sakančiu kaltinamojo gynėju advokatu, akivaizdžiai pastarąjį sutrikdydamas. Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad baigiamąją kalbą gali nutraukti tik teisiamojo posėdžio pirmininkas ir tik tuo atveju, jeigu ši aiškiai nesusijusi su nagrinėjama byla. BPK nenustato jokių klausimų ir atsakymų baigiamųjų kalbų metu. Anot teisėjų kolegijos, toks teisėjo elgesys proceso metu vertinamas kaip pakankamas kilti abejonėms dėl teisėjo nešališkumo. Be to, teismo posėdžio garso įrašas patvirtina, kad apeliacinės instancijos teismo procesas nebuvo organizuojamas tinkamai, nes teisėjų kolegija nebuvo pakankamai susipažinusi su bylos medžiaga, rodė akivaizdų skubotumą (teisėjas pranešėjas skubėdamas klaidingai nurodė pirmosios instancijos teismo nustatytas faktines bylos aplinkybes, neteisingai interpretavo, už ką nuteistas kasatorius, posėdžio metu buvo replikuojama ir baigiamąją kalbą sakančiam prokurorui, duodant užuominą kalbėti trumpiau).

Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad baigiamojoje kalboje nuteistojo gynėjas dėstė argumentus, kodėl nesutinka su pirmosios instancijos teismo nustatytomis faktinėmis nusikalstamos veikos padarymo aplinkybėmis, t. y. dėstė aplinkybes, tiesiogiai susijusias su apeliacijos dalyku, todėl apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegijos narys, nutraukdamas pasisakymą, iš anksto išreiškė savo nusistatymą dėl kai kurių apeliaciniame skunde keliamų klausimų vertinimo.

Atsižvelgdama į išdėstytas aplinkybes, teisėjų kolegija konstatavo, kad bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme nebuvo užtikrinta Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalyje, Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje ir BPK 44 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta kasatoriaus teisė, kad jo bylą viešai ir

teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir nešališkas teismas, todėl apeliacinės instancijos teismo nutartį panaikino ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-188-387/2022

BPK 70 straipsnio nuostatų taikymas

Dėl asmens, išduoto pagal ekstradicijos sutartį, baudžiamosios atsakomybės Lietuvos Respublikoje ribų

Kasaciniame skunde nuteistojo gynėjas teigė, kad apžvelgiamoje byloje buvo pažeistos BPK 70 straipsnio 1 dalies nuostatos, kadangi jo ginamasis buvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už UAB „O“ didelės vertės turto pasisavinimą (BK 183 straipsnio 2 dalis), dėl kurio jis nebuvo išduotas Lietuvos Respublikai, t. y. kaltinamas ir nuteistas buvo už 213 047,75 Eur vertės jam patikėto svetimo turto pasisavinimą, o buvo išduotas dėl 181 152,5 Eur jam patikėto svetimo turto pasisavinimo. Tai nulėmė turto konfiskavimo taikymo apimtį ir taip buvo pasunkinta jo teisinė padėtis. Be to, anot kasatoriaus, baudžiamoji byla su kaltinamuoju aktu buvo perduota teismui ir išnagrinėta pirmosios instancijos teisme pagal BK 182 straipsnio 1 dalį dėl kaltinimų apgaule įgijus svetimą A. M., V. J. ir L. T. turta, negavus Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – ir JAV) Vyriausybės sutikimo.

Kasacinis teismas pirmiausia nurodė, kad šioje byloje aktualios 2001 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės ekstradicijos sutarties 16 straipsnio, įtvirtinančio Specialiąją taisyklę, 1 dalies a punkte nurodyta, kad pagal šią sutartį išduotas asmuo negali būti sulaikomas, teisiamas arba baudžiamas prašymą pateikusioje valstybėje, išskyrus už nusikaltimą, dėl kurio buvo išduotas, arba už kitaip kvalifikuotą nusikaltimą, pagrįstą tais pačiais faktais kaip ir nusikaltimas, dėl kurio buvo išduotas, su sąlyga, kad tai yra nusikaltimas, dėl kurio išduodama, arba ne toks sunkus panašios sudėties nusikaltimas. Taigi, Specialioji taisyklė iš esmės reiškia tai, kad asmuo, prašomosios valstybės išduotas pagal tarptautinę sutartį, negali būti prašančiojoje valstybėje traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už kitą nusikalstamą veiką nei ta, dėl kurios buvo išduotas prašomosios valstybės.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad kasacinis teismas vadovaudamasis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2008 m. gruodžio 1 d. sprendime byloje *Leymann ir Pustovarov, C-388/08 PPU*, Specialiosios taisyklės išaiškinimu savo praktikoje nuosekliai formuoja taisyklę, kad atliekant ikiteisminį tyrimą ir nagrinėjant bylą teisme nusikalstamos veikos padarymo faktinės aplinkybės gali būti tikslinamos, nukentėjusiųjų skaičius ir jiems padarytos žalos dydis tyrimo metu gali būti koreguojami. Anot kasacinio teismo, faktinių aplinkybių tikslinimas nereiškia, kad asmuo yra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn ne už tą veiką, dėl kurios padarymo jis buvo perduotas ar išduotas. Perduoto asmens baudžiamosios atsakomybės ribas pirmiausia apibrėžia ne prašyme perduoti asmenį nurodomas baudžiamojo įstatymo straipsnis, dalis ar punktas, o veiksmai (neveikimas), už kuriuos yra prašoma perduoti asmenį. Taigi, išduotas asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už padarymą nusikalstamos veikos, kurios faktinės aplinkybės nėra visiškai identiškoms nurodytoms prašyme. Kiekvienu atveju svarbu nustatyti, kad asmeniui inkriminuotos nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės atitiktų taikytino baudžiamojo įstatymo, dėl kurio jį buvo prašoma išduoti, požymius.

Teisėjų kolegija sutiko, kad lyginant ekstradicijos prašyme išdėstytą įtarimo pagal BK 183 straipsnio 2 dalį turinį su kaltinamuoju aktu bei teismų procesiniais sprendimais, nuteistajam inkriminuoto pasisavinto svetimo turto vertė skiriasi. Ekstradicijos prašyme nurodyta turto vertė – 181 152,5 Eur (625 483,35 Lt), o apeliacinės instancijos teismo sprendimu nustatyta nuteistojo pasisavinta UAB „O“ turto vertė – 213 047,75 Eur (738 018,5 Lt). Tačiau, teisėjų kolegijos vertinimu, priešingai nei teigia kasatorius, tai nereiškia, kad jo ginamasis buvo nuteistas už nusikalstamą veiką, dėl kurios jis nebuvo išduotas JAV Vyriausybės Lietuvos Respublikai.

Šiame kontekste kasacinis teismas pažymėjo, kad byloje nustatyta, jog nuteistajam pateiktų įtarimų ir kaltinimų apimtis ikiteisminio tyrimo ir teismo bylos nagrinėjimo metu kito –

kvalifikuojant nuteistojo veiksmus, lyginant juos su ekstradicijos prašyme nurodytomis aplinkybėmis, buvo detalizuotas nusikalstamos veikos dalykas, papildytos ir patikslintos tos pačios nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės, nurodant, kad buvo panaudotos suklastotos PVM sąskaitos faktūros, nurodyta, iš kur buvo įsigytos pasisavintos statybinės medžiagos, taip nuteistajam inkriminuota bendra UAB „O“ pasisavinto turto vertė pakito (padidėjo). Pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu nustatyta bendra UAB „O“ pasisavinto turto vertė – vietoj prašyme nurodytų statybinių medžiagų už 181 152,50 Eur (625 483,35 Lt) – yra 213 744,96 Eur (738 018,50 Lt), ši vertė apeliacinės instancijos teismo buvo sumažinta iki 213 047,75 Eur. Tačiau, anot teisėjų kolegijos, šioje byloje susidariusi situacija, kai buvo patikslintos faktinės bylos aplinkybės ir inkriminuota didesnė pasisavinto turto vertė, bet apkaltinamajame nuosprendyje liko tas pats veikos kvalifikavimas, negali būti vertinama kaip nuteistojo baudžiamosios atsakomybės ribų pažeidimas. Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad aptariamoms nuteistojo nusikalstamos veikos pagal BK 183 straipsnio 2 dalį padarymo metu baudžiamoji atsakomybė buvo nustatyta už didesnės nei 250 MGL vertės, t. y. didesnės nei 9412,65 Eur vertės, svetimo turto pasisavinimą. O skundžiamais teismų sprendimais jis nuteistas pagal BK 183 straipsnio 2 dalį dėl UAB „O“ turto, kurio vertė žymiai viršija 250 MGL dydžio sumą, pasisavinimą.

Atsižvelgdama į išdėstytas aplinkybes, teisėjų kolegija konstatavo, kad priimtuose teismų sprendimuose nustatyta kitokia nei ekstradicijos prašyme UAB „O“ pasisavinto turto vertė negali būti vertinama iš esmės kaip kitas kaltinimas, nei nurodytas ekstradicijos prašyme.

Atsakydama į kasacinio skundo argumentus dėl BPK 70 straipsnio 1 dalies pažeidimo tuo aspektu, kad procesas dėl nusikalstamų veikų, nurodytų BK 182 straipsnio 1 dalyje, nuteistojo galimai įvykdytų A. M., V. J. ir L. T. atžvilgiu, iš viso nebuvo galimas, kadangi dėl šių veikų nuteistasis Lietuvos Respublikai nebuvo išduotas, teisėjų kolegija nurodė, kad iš bylos medžiagos matyti, kad Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2015 m. gruodžio 23 d. prašyme JAV Vyriausybei nuteistąjį, be kita ko, buvo prašoma išduoti ir pagal BK 182 straipsnio 1 dalį dėl O. M. ir S. B. turto įgijimo apgaule. Ikiteisminio tyrimo metu nuteistajam papildomai, kaip tęstinė veika pagal tą pačią BK 182 straipsnio 1 dalį, inkriminuotas V. J., L. T. ir A. M. turto įgijimas apgaule. Analogiškai kaltinimas nuteistajam buvo suformuluotas ir baudžiamąją bylą kartu su kaltinamuoju aktu perduodant nagrinėti teismui.

Bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme buvo siekiama išsiaiškinti, ar nuteistasis gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn dėl visų kaltinamajame akte nurodytų nusikalstamų veikų. Teismo pavedimu Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra kreipėsi į JAV Vyriausybę dėl nuteistojo baudžiamojos persekiojimo ribų išplėtimo, tačiau apygardos teismas, nesulaukęs atsakymo iš kompetentingų institucijų, priėmė skundžiamą 2021 m. liepos 16 d. nuosprendį, kuriame nuteistajam kaltinimai apgaule įgijus svetimą, A. M., V. J. ir L. T., turimą iš kaltinimo buvo pašalinti. Baudžiamoji byla kartu su nuteistojo gynėjo apeliaciniu skundu perduota nagrinėti Lietuvos apeliaciniam teismui 2021 m. rugpjūčio 13 d. ir jau 2021 m. rugpjūčio 19 d. į bylą buvo pateikti Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros dokumentai, kuriais patvirtinama, kad JAV teisingumo departamentas 2021 m. liepos 27 d. leido persekioti nuteistąjį už kitas nusikalstamas veikas, dėl kurių jis nebuvo perduotas Lietuvai. Prokuroras apeliacine tvarka pirmosios instancijos teismo nuosprendžio neskundė, tačiau bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka teisme metu pateikė prašymą panaikinti nuosprendį ir grąžinti bylą nagrinėti pirmosios instancijos teismui, kad nuteistasis būtų patrauktas atsakomybėn dėl veikų, įvykdytų A. M., V. J. ir L. T. atžvilgiu. Apeliacinės instancijos teismas pripažino, kad pirmosios instancijos teismas šiuo atveju turėjo sulaukti atsakymo iš kompetentingų JAV institucijų dėl nuteistojo baudžiamosios atsakomybės ribų išplėtimo ir tik tuomet dėl jo priimti nuosprendį. Tačiau kartu vadovavosi BPK 320 straipsnio 4 dalyje nurodyta taisykle, kad pabloginti nuteistojo ar išteisintojo, taip pat asmens, kuriam byla nutraukta, padėti apeliacinės instancijos teismas gali tik tuo atveju, kai dėl to yra prokuroro, nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo skundai. Nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėtis negali būti pabloginta daugiau, negu to prašoma apeliaciniame skunde. Šios instancijos teismas padarė išvadą, kad, nagrinėjamu atveju grąžinus bylą pirmosios instancijos teismui siekiant nuteistąjį patraukti atsakomybėn dėl veikų A. M., V. J. ir L. T. atžvilgiu, atsirastų procesinė galimybė pabloginti jo

padėtį, nes nei prokuroro, nei nukentėjusiųjų skundas, kuris sudarytų pagrindą pabloginti padėtį, byloje gautas nebuvo, todėl nėra pagrindo perduoti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad susidarius byloje tokiai procesinei situacijai pirmosios instancijos teismas turėjo bylos nagrinėjimą atidėti arba padaryti pertrauką, kol bus išspręstas klausimas dėl nuteistojo baudžiamosios atsakomybės ribų. Kita vertus, esant nustatytam tokiam procesiniam pažeidimui, apeliacinės instancijos teismas neturėjo procesinės galimybės pats ištaisyti šią klaidą arba perduoti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui ir pagal kaltinimus, dėl kurių buvo gautas sutikimas tik po pirmosios instancijos teismo apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo. Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad prokuroras, gavęs iš JAV kompetentingos institucijos dokumentus dėl sutikimo nuteistąjį patraukti baudžiamojon atsakomybėn ir dėl aptariamų kaltinimų pagal BK 182 straipsnio 1 dalį, turėjo procesinę galimybę apskusti pirmosios instancijos teismo nuosprendį, kad būtų ištaisytas pažeidimas, tačiau to nepadarė. Todėl teisėjų kolegija pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadai, kad, nesant paduoto apeliacinio skundo bloginančiais kaltinamojo padėti pagrindais, nebuvo ir procesinės galimybės spręsti dėl nuteistajam pateiktų kaltinimų pagal BK 182 straipsnio 1 dalį dėl svetimo A. M., V. J. ir L. T. turto įgijimo apgaule. Nagrinėjamų aplinkybių kontekste kasacinis teismas pažymėjo ir tai, kad nuteistasis nebuvo nuteistas už A. M., V. J. ir L. T. turto įgijimą apgaule, t. y. dėl kaltinimų, dėl kurių nebuvo perduotas Lietuvai, todėl teismas, nors ir nagrinėdamas bylą pagal pateiktų kaltinimų ribas dėl platesnio turinio, nei buvo išduotas Lietuvai, kaltinimų, kurie, beje, buvo kvalifikuoti kaip viena tęstinė veika pagal BK 182 straipsnio 1 dalį, iš esmės nesuvaržė nuteistojo, kaip kaltinamojo, teisės į gynybą ar kitų jo procesinių teisių.

Atsižvelgdama į išdėstytas aplinkybes, teisėjų kolegija nusprendė, kad apeliacinės instancijos teismas išsamiai ir nešališkai išnagrinėjo bylą ir priėmė teisingą sprendimą byloje, todėl, priešingai nei teigia kasatorius, nėra teisinio pagrindo šiuo aspektu konstatuoti esminį BPK 70 straipsnio 1 dalies pažeidimą ir panaikinti skundžiamus nuosprendį ir nutartį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-187-495/2022

BPK 111, 113 straipsnių nuostatų taikymas

Dėl tinkamo civilinio atsakovo nustatymo

Nuteistieji kartu su gynėjais kasaciniuose skunduose teigė, kad fiziniai asmenys yra netinkami civilinės atsakomybės už Lietuvos Respublikai padarytą turtinę žalą subjektai, t. y. neturi pareigos atlyginti žalą. Anot kasatorių, apeliacinės instancijos teismas, pripažindamas 1991 m. sausio 11–13 d. įvykius tarptautiniu ginkluotu konfliktu tarp kitos valstybės Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos (toliau – TSRS) bei organizacijos Tarybų Sąjungos komunistų partijos ir Lietuvos Respublikos, nepagrįstai atmetė pirmosios instancijos teismo išvadą, kad už kariškių padarytą žalą yra atsakinga Rusijos Federacija, nepagrįstai pakeitė atsakovą, t. y. valstybę pakeitė į kaltinamuosius.

Kasacinis teismas atsakydamas į šiuos kasacinių skundų argumentus nurodė, kad civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, teisinis santykis, kurio viena šalis – žalą patyręs asmuo – turi teisę reikalauti, kad kita šalis – atsakingas už žalą asmuo – atlygintų neteisėtais veiksmais padarytą žalą. Kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos. Civilinei atsakomybei taikyti turi būti nustatytas šios atsakomybės sąlygų visetas. Jos taikymas grindžiamas individualios asmeninės atsakomybės principu, reiškiančiu, kad pagal bendrą taisyklę žalą privalo atlyginti tas asmuo, kuris ją savo veiksmais (veikimu, neveikimu) padarė. Kita vertus, ši bendroji taisyklė nėra absoliuti – įstatymuose gali būti nustatyti atvejai, kai žalą privalo atlyginti asmuo, kuris tos žalos nepadarė, bet yra atsakingas už žalą padariusio asmens veiksmus. Tokiais atvejais kyla netiesioginė civilinė atsakomybė, tačiau ji kyla tik įstatymų nustatytais atvejais, t. y. jeigu šitaip nustato įstatymai.

Vertindama, ar nagrinėjamu atveju nebuvo teisinio pagrindo netaikyti bendrosios civilinės atsakomybės taisyklės, pagal kurią žalą privalo atlyginti ją padaręs asmuo, o taikyti jos išimtį –

netiesioginę civilinę atsakomybę, mišri išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad kasaciniuose skunduose teigiant, jog už nuteistųjų padarytą turtinę žalą civilinės atsakomybės taikymo aspektu yra atsakinga Rusijos Federacija, nėra nurodytas tokio teiginio teisinis pagrindimas, t. y. nėra nurodytas įstatymas, kuriame būtų nustatyta, jog nagrinėjamu atveju kyla netiesioginė civilinė atsakomybė.

Šiame kontekste mišri išplėstinė septynių teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad tiek tarptautinės teisės nuostatos, tiek nacionaliniai teisės aktai, tiek teismų praktika orientuoja į bendrosios civilinės atsakomybės taisyklės, o ne išimties iš jos taikymą.

Taigi atsižvelgdama į išdėstytas aplinkybes, mišri išplėstinė septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad kasacinių skundų argumentai dėl netinkamo civilinės atsakomybės dėl turtinės žalos atlyginimo Lietuvos Respublikai subjektų nustatymo yra nepagrįsti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-39-1073/2022

BPK 167 straipsnio 2 dalies nuostatų taikymas

Dėl ikiteisminio tyrimo pradžios pagal nukentėjusiojo skundą ar prokuroro reikalavimą

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje kasatoriai savo skunde teigė, kad baudžiamasis procesas yra neteisėtas, nes ikiteisminis tyrimas buvo pradėtas pažeidžiant BPK 167 straipsnio 2 dalies nuostatas.

Kasacinis teismas nurodė, kad BPK 167 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog dėl nusikalstamos veikos, įtvirtintos BK 182 straipsnio 1 dalyje, ikiteisminis tyrimas pradedamas tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas. Minėto straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad jeigu BPK 167 straipsnio 1 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos turi visuomeninę reikšmę ar jomis padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtą savo interesų, ir nėra nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo, ikiteisminis tyrimas dėl šių veikų privalo būti pradėtas prokuroro reikalavimu.

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje ikiteisminio tyrimo pareigūnas 2019 m. vasario 1 d. nutarimu atsisakė pradėti ikiteisminį tyrimą pagal nukentėjusiosios 2019 m. sausio 21 d. pareiškimą. Prokuroras, gavęs šio nutarimo nuorašą, 2019 m. vasario 7 d. nutarimu jį panaikino ir įpareigojo atlikti aplinkybių patikslinimo veiksmus. Nepavykus per BPK 168 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą 10 dienų terminą atlikti patikslinimo veiksmų ir nustačius, kad reikia atlikti proceso veiksmus, ikiteisminio tyrimo pareigūno 2019 m. vasario 18 d. rezoliucija buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas.

Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad BPK 168 straipsnio 3 dalyje nustatyta, jog ikiteisminio tyrimo pareigūnas nutarimo, kuriuo atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą, nuorašą per dvidešimt keturias valandas privalo išsiųsti prokurorui. Minėto straipsnio 5 dalyje nurodyta tokio nutarimo apskundimo tvarka, be kita ko, leidžianti ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimą apskusti prokurorui. Anot teisėjų kolegijos, nors BPK tiesiogiai neįtvirtinta, minėtų nuostatų sisteminė analizė leidžia daryti išvadą, kad prokuroras, BPK 168 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka gavęs ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimo, kuriuo atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą, nuorašą, *ex officio (pagal pareigas)* turi pareigą tokį nutarimą, esant pagrindui, panaikinti, nesulaukęs ir nelaukdamas BPK 168 straipsnio 5 dalyje nustatyta tvarka pateikto skundo. Tokia išvada taip pat darytina įvertinus prokuroro bendrąją pareigą, nustatytą BPK 2 straipsnyje, t. y. prokuroras kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, privalo pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymų nurodytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika. Be to, Rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos 92 punkte įtvirtinta prokuroro galimybė panaikinti priimtą nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą ir grąžinti surinktą medžiagą patikslinti. Nagrinėjamoje byloje, teisėjų kolegijos vertinimu, būtent tai ir buvo padaryta – prokuroras, gavęs ikiteisminio tyrimo pareigūno priimto nutarimo nuorašą ir nustatęs, kad nepagrįstai atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą, įpareigojo atlikti patikslinimo veiksmus. Patikslinamųjų veiksmų nepavykus atlikti per BPK imperatyviai nurodytą 10 dienų terminą ir nustačius, kad būtina atlikti proceso veiksmus, kurie galimi tik atliekant ikiteisminį tyrimą, buvo

pradėtas ikiteisminis tyrimas. Teisėjų kolegija nusprendė, kad šis prokuroro nutarimas, priimtas vadovaujantis BPK 168 straipsnio nuostatomis, negali būti laikomas prokuroro reikalavimu, kuris įtvirtintas BPK 167 straipsnio 2 dalyje.

Atsižvelgdama į išdėstytas aplinkybes, teisėjų kolegija konstatavo, kad nukentėjusioji pareiškimu išreiškė savo valią, jog būtų pradėtas baudžiamasis procesas dėl galimai padarytos nusikalstamos veikos jos atžvilgiu, kaip tai įpareigoja BPK 167 straipsnio 1 dalis. Tai, kad ji neskundė ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimo, o šis nutarimas buvo panaikintas prokuroro, nepaneigia to, kad ikiteisminis tyrimas buvo pradėtas teisėtai.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-146-976/2022

BPK 246 straipsnio nuostatų laikymasis

Dėl baudžiamosios bylos proceso kaltinamiesiems nedalyvaujant

Apžvelgiamoje byloje nuteistieji kartu su gynėjais kasaciniame skunde, be kita ko, teigė, kad buvo pažeistas BPK 246 straipsnis, nes baudžiamoji byla nepagrįstai išnagrinėta nedalyvaujant daugeliui kaltinamųjų, kurie nebuvo tinkamai informuoti apie baudžiamąjį procesą, o vieno iš nuteistųjų atveju nebuvo nustatyti pranešimui reikalingi šio kaltinamojo asmens duomenys.

Mišri išplėstinė septynių teisėjų kolegija pirmiausia nurodė, kad kaltinamojo teisė dalyvauti baudžiamosios bylos, kurioje jam pareikštas kaltinimas, nagrinėjime, įtvirtinta BPK 22, 246 ir kt. straipsniuose, neatsiejamai susijusi su Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta teise į teisingą bylos nagrinėjimą, yra esminė kaltinamojo gynybos teisių ir teisingo proceso garantija, iš esmės lemianti galimybę įgyvendinti kitas jam suteiktas procesines teises, dėl to baudžiamoji byla nedalyvaujant kaltinamajam gali būti nagrinėjama tik kai to primygtinai reikalauja teisingumo interesai ir yra įvykdyti procesiniai reikalavimai nedalyvaujančio kaltinamojo teisėms ir proceso teisingumui apsaugoti. EŽTT praktikoje nurodoma, kad, esant teisėtiems pagrindams ir papildomoms kaltinamojo teisių apsaugos priemonėms, procesas *in absentia* (už akių) gali būti taikomas nepažeidžiant kaltinamojo teisės dalyvauti teisiniame bylos nagrinėjime. EŽTT išskiria tokias *in absentia* taikymo sąlygas:

1) kaltinamojo teisė būti informuotam apie baudžiamąjį procesą jo atžvilgiu. Šios teismo pareigos turinys proceso, kuriame kaltinamasis nedalyvauja, kontekste yra siejamas su pozityviaja valstybės pareiga imtis pagrįstų ir būtinų priemonių kaltinamojo vietai nustatyti ir pranešti apie vykdomą baudžiamąjį persekiojimą. Byla dėl kaltinamojo, kurio buvimo vietos kompetentingoms nacionalinėms institucijoms, nepaisant jų pagrįstų pastangų, nepavyksta nustatyti ir kuriam dėl šios priežasties nepavyko perduoti informacijos apie jam iškeltą bylą, gali būti nagrinėjama teisme ir, jei reikia, joje gali būti priimtas nuosprendis jam nedalyvaujant. Šiuo atveju yra svarbios kitos garantijos – tai gynėjo dalyvavimas ir galimybės skusti buvimas. Kartu kasacinis teismas pažymėjo, kad EŽTT nurodo, jog pranešimas yra pripažįstamas tinkamu, jei bylos šalys apie teismo posėdį yra informuotos taip, kad ne tik sužino posėdžio datą ir vietą, bet ir turi pakankamai laiko savo pozicijai parengti ir pasiruošti dalyvauti posėdyje; pranešimo būdas turi būti toks, kad bylą nagrinėjantis teismas galėtų įsitikinti, jog kaltinamasis pranešimą gavo. Nagrinėjamos bylos kontekste išplėstinė teisėjų kolegija pabrėžė taip pat ir tai, kad bylose, kuriose yra kaltinami ar teisiami kitų valstybių piliečiai, valstybė turi ribotas galimybes aktyviai veikti kitų valstybių teritorijose – procesiniu požiūriu jos pareiga imtis priemonių tinkamai informuoti asmenį baigiasi informavus kitos valstybės kompetentingas pagal tarptautinius ar dvišalius susitarimus institucijas, perduodant joms įgaliojimus informuoti apie vykdomą baudžiamąjį procesą jų piliečių atžvilgiu (BPK 66 straipsnis, 218 straipsnio 9 punktas). Todėl nagrinėjamoje byloje vertinant pareigos informuoti įvykdymo tinkamumą svarbu nustatyti, ar buvo nustatyti veika padarę asmenys, ar buvo nustatyta jų pilietybė, galima jų gyvenamoji vieta, kiti asmens duomenys, būtini pranešimams formuoti, ir ar buvo panaudoti tinkami informacijos perdavimo kanalai, kurie užtikrintų tinkamą kitos valstybės informavimą apie vykdomą jos piliečių ar rezidentų baudžiamąjį persekiojimą;

2) būtinas gynėjo dalyvavimas. Pagal BPK 435 straipsnį, nagrinėjant bylą kaltinamajam nedalyvaujant, visais atvejais būtinas gynėjo dalyvavimas; jei kaltinamasis nėra iš anksto pasirinkęs gynėjo ar gynėjo nepakviečia kaltinamojo artimieji giminaičiai ar šeimos nariai, bylos nagrinėjimo teisme metu kaltinamojo interesus gina teismo paskirtas gynėjas. Šiame kontekste kasacinis teismas pažymėjo, kad apie procesą nežinančio asmens teisinio atstovavimo šiame procese užtikrinimas, vykdomas valstybės arba šeimos narių, nepripažįstamas kompensuojančiu asmens nedalyvavimą ir paneigiančiu jo teisę į naują bylos nagrinėjimą. Kita vertus, tai nepaneigia tokio atstovavimo naudos užtikrinant proceso teisingumą ir nedalyvaujančio kaltinamojo gynybos teises;

3) neribojama bylos peržiūrėjimo galimybė. Mišri išplėstinė septynių teisėjų kolegija pabrėžė, kad pagal BPK 438 straipsnio 1 dalies nuostatas nuteistasis, kurio byla buvo išnagrinėta jam nedalyvaujant, bet kuriuo baudžiamojo proceso metu (net ir sprendimo vykdymo procese) gali pateikti apeliacinį skundą. Taigi, nacionalinėje teisėje yra užtikrinta, kad yra laikomasi EŽTT jurisprudencijoje įtvirtinto reikalavimo, t. y. kad nuteistasis turėtų veiksmingą galimybę, sužinojęs apie įvykusį procesą *in absentia*, bet kuriuo metu reikalauti naujo bylos nagrinėjimo.

Mišri išplėstinė septynių teisėjų kolegija, įvertinusi bylos duomenis ir teismų sprendimus, pripažino, jog Lietuvos teisėsaugos institucijos ir teismai panaudojo visas pagrįstas galimybes informuoti kaltinamuosius apie procesą nagrinėjamoje byloje – buvo nustatyti kaltinamųjų (nuteistųjų) asmens duomenys, galima jų gyvenamoji vieta, panaudojant tinkamus tarptautinius kanalus kreiptasi į kompetentingas užsienio valstybių institucijas, kad būtų perduota informacija apie vykdomą tų asmenų baudžiamąjį persekiojimą, įskaitant prašymus perduoti procesinius dokumentus. Taigi buvo tinkamai realizuota pareiga pranešti įtariamiesiems (nuteistiesiems) apie jų atžvilgiu vykdomą baudžiamąjį procesą.

Tokią pat išvadą mišri išplėstinė septynių teisėjų kolegija padarė ir dėl būtinojo gynėjo dalyvavimo (BPK 51 straipsnio 1 dalies 6 punktą ir 435 straipsnį). Visi nuteistieji, įskaitant tuos, dėl kurių nagrinėjami kasaciniai skundai, viso proceso metu turėjo gynėjus, šie tinkamai vykdė BPK 48 straipsnio 2 dalies 1 punkte įtvirtintus įpareigojimus panaudoti visas įstatymuose nurodytas gynybos priemones ir būdus, kad būtų nustatytos aplinkybės, teisinančios ginamąjį ar lengvinančios jo atsakomybę, ir teikti ginamajam reikiamą teisinę pagalbą. Kartu kasacinis teismas pažymėjo, kad iš bylos medžiagos matyti, jog nuteistiesiems paskirti gynėjai aktyviai dalyvavo bylą nagrinėjant pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose; taip pat kai kurie iš jų pateikė ir kasacinius skundus.

Atsižvelgdama į išdėstytas aplinkybes, mišri išplėstinė septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad apžvelgiamoje byloje *in absentia* procesas atitiko tokio pobūdžio procesams nacionalinėje teisėje (BPK 246 straipsnio 1 dalis, 435, 438 straipsniai), Konvencijos 6 straipsnyje ir ES teisėje keliamus reikalavimus.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-39-1073/2022

III. CIVILINĖS BYLOS

Civilinė atsakomybė

Dėl vandens transporto priemonės valdytojo deliktinės civilinės atsakomybės sąlygų

Ieškovė prašė priteisti solidariai iš atsakovų žalos atlyginimą už ieškovei priklausančio turto sugadinimą. Ji nurodė, kad vandens telkinyje susidūrė du vandens motociklai – priklausantis ieškovei, vairuojamas leidimą vairuoti turinčio ieškovės darbuotojo, ir priklausantis vienai iš atsakovų, vairuojamas atsakovės, kuri neturėjo teisės vairuoti vandens transporto priemonę. Įvykio metu apgadintas ieškovės vandens motociklas. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.270 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas griežtosios deliktinės civilinės atsakomybės taikymo už didesnio pavojaus šaltinio (be kita ko, transporto priemonės) padarytą žalą atvejis. Tačiau CK 6.270 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta taisyklė netaikoma, kai sąveikauja keli didesnio pavojaus šaltiniai ir žala atsiranda jų valdytojams. Pagal CK

6.270 straipsnio 5 dalį didesnio pavojaus šaltinių valdytojams dėl šių šaltinių sąveikos padaryta žala atlyginama bendrais pagrindais. Tai reiškia, kad tais atvejais, kai žala dėl dviejų ar daugiau transporto priemonių sąveikos padaroma patiems transporto priemonės valdytojams, jiems vienas kito atžvilgiu kyla atsakomybė su kalte. Dėl to kasacinis teismas pažymėjo, kad nagrinėjamos bylos atveju teismai turėjo nustatyti visas atsakovės, kuriai kaip faktinei transporto priemonės valdytojai pareikštas ieškinys, deliktinės atsakomybės sąlygas – neteisėtus veiksmus, žalą, priežastinį ryšį ir kaltę. Išvada, kad, be kitų atsakomybės sąlygų, turi būti nustatyta ir transporto priemonę vairavusios atsakovės kaltė, koreliuoja su specialaus vidaus vandenų laivybos santykius reglamentuojančio teisės akto – Lietuvos Respublikos vidaus vandenų transporto kodekso 64 straipsnio 1 dalies nuostatomis, pagal kurias, susidūrus laivams, žalą, padarytą laivams ar kitam turtui, atlygina laivo valdytojas, dėl kurio kaltės įvyko susidūrimas.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad ieškovės nurodytos aplinkybės (didesnio pavojaus šaltinio valdymas nesulaukus įstatymo reikalaujamo amžiaus, neturint reikiamos laivavedžio kvalifikacijos) savaime nesuponuoja deliktinės atsakomybės taikymo vienam iš faktinių transporto priemonės valdytojų; tai teisinė prielaida spręsti dėl atsakingų asmenų atsakomybės už viešosios teisės normų pažeidimą. Deliktinei civilinei atsakomybei taikyti transporto priemonių sąveikos atveju turi būti nustatytas kaltas asmuo, atlikęs konkrečius neteisėtus veiksmus, dėl kurių techniniu požiūriu įvyko susidūrimas ir atsirado žala kaip šių veiksmų pasekmė.

Teismams konstatavus, kad vandens motociklų susidūrimas įvyko ir žala buvo padaryta būtent dėl trečiojo asmens (ieškovės darbuotojo) neteisėtų veiksmų, ir nenustačius visų būtinųjų atsakovės, vairavusios transporto priemonę, deliktinės civilinės atsakomybės sąlygų, kasacinis teismas sutiko, kad nebuvo pagrindo spręsti dėl kitų atsakovų atsakomybės už ieškovės patirtą žalą. Atsižvelgiant į tai, jog dėl įvykio nėra nustatyta priežastiniu ryšiu su kilusiomis pasekmėmis (ieškovės turto sugadinimu) susijusi vandens motociklą vairavusios atsakovės neteisėta veika, bendraatsakoviams deliktinė civilinė atsakomybė nekyla. Dėl to apeliacinės instancijos teismo nutartis palikta nepakeista.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-179-469/2022

Dėl nepagrįsto praturtėjimo ir deliktinės atsakomybės institutų atribojimo ir dėl ginčo teisinio santykio kvalifikavimo

Ieškovai prašė priteisti jiems nuosavybėn po 1/2 dalį nekilnojamojo turto – buto su rūsiu. Ieškovai nurodė, kad butas įgytas už jų lėšas, kurias jie prarado dėl atsakovo nusikalstamų veiksmų, todėl šis nekilnojamas turtas turėtų būti priteistas nuosavybės teise ieškovams lygiomis dalimis. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį tenkino.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad šioje byloje ieškovai, reikšdami ieškinį dėl nuosavybės jiems priteisimo, kaip faktinį pagrindą nurodo aplinkybes, kurios, jų nuomone, pagrindžia teisę reikalauti iš atsakovų priteisti lėšas, gautas be teisinio pagrindo, ir aplinkybes, pagrindžiančias deliktinės atsakomybės taikymo pagrindus bei iš to kylančią teisę į žalos atlyginimą. Tačiau civilinės atsakomybės taikymas ir nepagrįstas praturtėjimas yra du atskiri civilinės teisės institutai, kurių tikslai ir taikymo sąlygos yra skirtingi.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad vienas iš civilinės atsakomybės taikymo tikslų – kompensacinis, t. y. grąžinti nukentėjusį asmenį į tokią padėtį, kuri būtų nesant teisės pažeidimo. Be to, civilinės atsakomybės taikymu siekiama neleisti pažeidėjui pasilikti iš pažeidimo gautos naudos. Tuo tarpu nepagrįsto praturtėjimo instituto tikslas – neleisti asmeniui be teisinio pagrindo praturtėti ir pašalinti nepagrįstą jo praturtėjimą. Viena iš būtinų civilinės atsakomybės taikymo sąlygų yra pažeidėjo kaltė, o nepagrįsto praturtėjimo atveju pažeidėjo kaltė nėra būtina sąlyga, nes pareiga grąžinti be teisinio pagrindo gautą naudą atsiranda neatsižvelgiant į kaltę. Kitaip nei taikant civilinę atsakomybę, pagal nepagrįsto praturtėjimo institutą ieškovo patirta žala nėra būtina šio instituto taikymo sąlyga ir atitinkamai įrodinėtina byloje aplinkybė.

Kasacinis teismas nurodė, kad civilinės atsakomybės ir nepagrįsto praturtėjimo institutų esminiai skirtumai lemia, jog, byloje nagrinėjant reikalavimus dėl civilinės atsakomybės taikymo ir įrodinėjant civilinės atsakomybės sąlygas, nėra pagrindo nuspręsti, kad iš pažeidimo gauta nauda

turėtų būti laikoma nepagrįstu praturtėjimu, ir šią gautą naudą priteisti taikant nepagrįstą praturtėjimą reglamentuojančias teisės normas. Kita vertus, šių institutų skirtingumas nereiškia, kad iš neteisėtų veiksmų gauta nauda apskritai negali būti priteisiama nepagrįsto praturtėjimo teisiniu pagrindu. Nepagrįsto praturtėjimo institutas vertinamas kaip subsidarius asmens teisių gynimo būdas ir taikomas tik tuomet, kai asmens civilinių teisių negalima apginti kitais teisių gynimo būdais arba jos apginamos nevisiškai.

Byloje nustatyta, kad baudžiamojoje byloje priimtu nuosprendžiu atsakovas pripažintas kaltu, padaręs nusikalstamą veiką, t. y. atsakovas apgaule įgijo didelės vertės ieškovams priklausantį turtą – lėšas ir įgijo teisę į lėšas. Šių lėšų dalis buvo panaudota įgyjant ginčo butą. Kasacinis teismas pripažino, kad bylą nagrinėję teismai pagrįstai ieškovų reikalavimą kvalifikavo kaip reikalavimą atlyginti žalą, atsiradusią dėl atsakovo atliktų neteisėtų veiksmų. Tačiau žala ieškovams buvo padaryta atsakovui nusikalstamu būdu iš jų įgyjant pinigus ir tik po to šiuos pinigus panaudojant butui įsigyti juridinių asmenų vardu. Todėl žala pasireiškė ne ieškovams priklausančio konkretaus turto sužalojimu (sugadinimu) ar sunaikinimu, o ekonomine žala, nuostoliu. Dėl to teismų procesinių sprendimų dalys, kuriomis ieškovams nuosavybės teise lygiomis dalimis priteistas ginčo butas, panaikintos ir ši bylos dalis perduota pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-135-421/2022

Darbo teisė

Dėl darbo pareigų pažeidimo kvalifikavimo kaip šiurkštaus

Ieškovė, nesutikdama su darbo ginčų komisijos sprendimu, kuriuo, be kita ko, atsakovo atleidimas iš darbo pripažintas neteisėtu, prašė atsakovo reikalavimus atmesti kaip nepagrįstus. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Darbo sutartis darbdavio iniciatyva gali būti nutraukta dėl darbuotojo kaltų veiksmų. Darbdavys, atsižvelgdamas į visas su padarytu pažeidimu susijusias reikšmingas aplinkybes, turi teisę darbuotojo pareigų pažeidimą pripažinti šiurkščiu Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – DK) 58 straipsnio 2 dalies 1 punkto, 3 dalies 7 punkto pagrindu. Pagal DK 58 straipsnio 5 dalį, sprendimą nutraukti darbo sutartį dėl darbuotojo padaryto pažeidimo darbdavys turi priimti įvertinęs pažeidimo ar pažeidimų sunkumą ir padarinius, padarymo aplinkybes, darbuotojo kaltę, priežastinį ryšį tarp darbuotojo veikos ir atsiradusių padarinių, jo elgesį ir darbo rezultatus iki pažeidimo ar pažeidimų padarymo.

Kasacinis teismas, aiškindamas iki 2017 m. liepos 1 d. galiojusios redakcijos DK 235 straipsnio 2 dalies 11 punktą, kurio nuostatos iš esmės atitinka DK 58 straipsnio 3 dalies 7 punkto nuostatą ir dėl to ši jo praktika išlieka aktuali, yra konstatavęs, kad sprendžiant klausimą, ar darbo drausmės pažeidimas priskirtinas prie šiurkščių, būtina analizuoti darbuotojo neteisėto elgesio pobūdį, dėl šio pažeidimo atsiradusius nuostolius bei kitokius neigiamus padarinius, darbuotojo kaltę ir jos formas, kitų asmenų veiksmų įtaką šiam pažeidimui bei kitas svarbias aplinkybes. Tam, kad būtų konstatuotas šiurkštus darbo drausmės pažeidimas, ne visais atvejais būtina, kad darbdavys dėl darbuotojo neteisėtų veiksmų patirtų realius nuostolius.

Byloje nustatyta, kad ieškovė atleido atsakovą, ėjusį projektų vadovo pareigas, iš darbo dėl šiurkštaus darbo pareigų pažeidimo, remdamasi tuo, jog atsakovas nevykdė vadovo nurodymų pateikti savo vykdytų projektų dokumentaciją. Kasacinis teismas nurodė, kad vien tai, jog dokumentacijos neperdavimas vadovui bendrovės vidaus teisės aktuose tiesiogiai nėra įtvirtintas kaip šiurkštus darbo pareigų pažeidimas, savaime nereiškia, kad jis tokiu negali būti pripažintas darbdavio valia. Kasacinio teismo vertinimu, byloje teismų nustatytos aplinkybės sudaro pakankamą pagrindą daryti išvadą, kad atsakovo sąmoningas atsisakymas vykdyti administracijos vadovo nurodymus, pasireiškiantis tęstiniu prašomų dokumentų nepateikimu darbdavei net ir skyrus atsakovui griežtą papeikimą, kai prašomų dokumentų neturėjimas sukelia darbdavei neigiamų pasekmių, vertintinas kaip veikimas prieš darbdavės interesus, kuris, be kita ko, nulėmė ieškovės pasitikėjimo atsakovu praradimą. Dėl nurodytų priežasčių, nustačius ne tik tęstinį darbdavės nurodymų pateikti vykdytų

projektų dokumentaciją nevykdymą, bet ir veikimą prieš ieškovės interesus, ieškovės sprendimas nutraukti darbo santykius su atsakovu dėl šiurkštaus darbo pareigų pažeidimo negali būti laikomas neproporcinga priemone.

Kasacinis teismas konstatavo, kad teismai teisingai nustatė, jog atsakovas padarė darbo pareigų pažeidimą, taip pat iš esmės nustatė darbo pareigų pažeidimo pripažinimo šiurkščiu sąlygas, tačiau, netinkamai aiškindami ir taikydami DK 58 straipsnio nuostatas, nepagrįstai tokio pažeidimo nekvalifikavo kaip šiurkštaus darbo pareigų pažeidimo. Remdamasis nurodytomis aplinkybėmis, kasacinis teismas teismų priimtus procesinius sprendimus panaikino, o ieškovės ieškinį tenkino.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-187-421/2022

Statybos teisė

Dėl nekilnojamojo turto vystytojo sąvokos; dėl nekilnojamojo turto vystytojo pareigos statinio (jo dalies) įgijėjams pateikti garantinio laikotarpio prievolių įvykdymą užtikrinantį dokumentą

Ieškovai prašė teismo įpareigoti atsakovę nekilnojamojo turto vystytoją pateikti jiems draudimo bendrovės laidavimo draudimo raštą, kredito įstaigos garantiją arba pateikti dokumentą, patvirtinantį atsakovės turto ar lėšų įkeitimą ieškovų ir bendrijos naudai. Ieškovai nurodė, kad atsakovė nekilnojamojo turto vystytoja pastatė daugiabutį namą, jame ieškovai įsigijo butus ir kitas patalpas. Nustačius pastato defektus, atsakovė nepašalino pastato trūkumų ir nei bendrijai, nei pastato patalpų įgijėjams nepateikė garantinio laikotarpio prievolių įvykdymo užtikrinimo. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį tenkino iš dalies.

Pagal Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 2 straipsnio 29 dalį nekilnojamojo turto vystytojas – statytojas (užsakovas), kuris investuodamas vysto nekilnojamąjį turtą ir (ar) infrastruktūrą miestuose, miesteliuose ar kitose urbanizuojamose (urbanizuotose) teritorijose: formuoja statinių statybai skirtus sklypus, juose stato statinius ir juos parduoda. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinta, kad ekonominiu požiūriu nekilnojamojo turto vystytojo veiklos specifika pasireiškia tuo, kad vystytojas koordinuoja visą projekto vykdymo procesą nuo pradinės idėjos iki objekto įgyvendinimo ir tolesnės eksploatacijos, todėl jis yra atsakingas už visą projekto vykdymo procesą, jis koordinuoja ir organizuoja visų kitų projekto vykdymo dalyvių veiklą, jis prisiima visą su projektu susijusią riziką. Taigi ekonominiu požiūriu pripažįstama, kad nekilnojamojo turto vystytojo veikla yra platesnė nei tik statytojo ir ar rangovo funkcijas apimanti veikla. Nekilnojamojo turto vystytojo samprata, be kita ko, atspindi ir minėtą ekonominę nekilnojamojo turto vystytojo veiklos sampratą (Statybos įstatymo 2 straipsnio 29 dalis). Nors nekilnojamojo turto vystytojas nėra priskirtas prie statybos dalyvių (Statybos įstatymo 13 straipsnio 1 dalis), vis dėlto jis, kaip ir rangovas, atsako statinio įgijėjui už garantinio laikotarpio rangovo prievolių neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą (Statybos įstatymo 41 straipsnio 3 dalis). Taigi, nekilnojamojo turto vystytojo statuso specifiškumas ir įvairiapusiškumas lemia tai, kad nekilnojamojo turto vystytojui, kaip ir rangovui, nustatyta pareiga garantuoti statinio kokybę statinio garantiniu terminu.

Kasacinio teismo vertinimu, atsakovė atitinka Statybos įstatyme nustatytą ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje išaiškintą nekilnojamojo turto vystytojo sąvoką, vystytojui būdingus požymius. Pirma, kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad vertinant, ar subjekto veikla priskirtina nekilnojamojo turto vystytojo veiklai, nėra reikšminga, ar toks subjektas pats fiziškai vykdo statybos darbus, pakanka, kad jis organizuoja statybos procesą ir juo rūpinasi. Todėl ir šiuo atveju nereikšminga, kad statybos darbams atlikti atsakovė samdė rangovę ir kad neturėjo tokius darbus galinčių atlikti darbuotojų. Antra, tam, kad statytojas būtų priskiriamas nekilnojamojo turto vystytojo kategorijai, nėra būtinas šios veiklos tęstinumo požymis. Lemiamą reikšmę vertinant tokios veiklos priskyrimą nekilnojamojo turto vystymui turi šios veiklos paskirtis – investavimas į nekilnojamojo turto projektą, nekilnojamojo turto sukūrimas statybos būdu ir taip sukurto turto pardavimas. Trečia, Statybos įstatymo nuostatos subjekto veiklos priskyrimo nekilnojamojo turto vystytojo veiklai nesieja su tokios veiklos išviešimu.

Pažymėtina, kad atsakovė yra verslininkė, jos verslas – parduoti sukurta statybos būdu nekilnojamąjį daiktą. Negana to, atsakovė, sudarydama sutartis su ieškovais, nurodė, kad pardavėjas (atsakovė), prisiimdama su Statybos įstatymo 41 straipsnio 3 dalies tinkamu įgyvendinimu susijusią atsakomybę bei riziką, įsipareigoja pateikti turto įgijėjui šį teisės aktų reikalavimą atitinkantį dokumentą savo nuožiūra. Taigi ir nurodyta sutarties nuostata patvirtina, kad atsakovė, prisiimdama sutartinius įsipareigojimus, suprato, jog jos veikla priskirtina nekilnojamojo turto vystytojų veiklai Statybos įstatymo kontekste.

Galiojantis teisinis reglamentavimas įtvirtina rangovo pareigą pateikti statytojui (užsakovui) dokumentą, kuriuo užtikrinamas garantinio laikotarpio prievolių pagal rangos sutartį įvykdymas. Tokią pačią pareigą pateikti nurodytą dokumentą turi nekilnojamojo turto vystytojas statinio (jo dalies) (išskyrus nesudėtingąjį statinį (jo dalį) įgijėjams. Pareigą pateikti statinio garantinio laikotarpio prievolių pagal rangos sutartį užtikrinimo dokumentą turi rangovas statytojui (užsakovui) pagal Statybos įstatymo 41 straipsnio 2 dalį ir nekilnojamojo turto vystytojas statinio (jo dalies) įgijėjui (-ams) pagal nurodyto straipsnio 3 dalį. Šios pareigos yra įtvirtintos įstatyme, jų vykdyti negalima atsisakyti, o jų vykdymo apimtis šalių susitarimu gali būti keičiama ribotai. Rangovas kartu su rangovo atliktų statybos darbų perdavimo statytojui (užsakovui) aktu turi pateikti dokumentą, kuriuo užtikrinamas garantinio laikotarpio prievolių įvykdymas. Nekilnojamojo turto vystytojas atsako statinio (jo dalies) įgijėjui už garantinio laikotarpio rangovo prievolių neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą. Užtikrinamas šį reikalavimą, nekilnojamojo turto vystytojas turi pateikti statinio (jo dalies) (išskyrus nesudėtingąjį statinį (jo dalį) įgijėjui dokumentą, kuriuo užtikrinamas garantinio laikotarpio prievolių įvykdymas pagal pasirašytą rangos sutartį. Rangovo ir vystytojo prievolės užtikrinantys dokumentai negali būti prilyginami dvigubam draudimui, nes skiriasi draudžiamasis įvykis ir draudimo rizikos.

Remdamasis nurodytomis aplinkybėmis, kasacinis teismas iš esmės sutiko su teismų procesiniais sprendimais, tik patikslino, kad ieškovai turi teisę gauti prievolių užtikrinimo dokumentą proporcingai jiems priklausančioms bendrosios dalinės nuosavybės dalims, kuri yra lygi jiems nuosavybės teise priklausančių patalpų naudingojo ploto ir gyvenamojo namo naudingojo ploto santykiui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-141-943/2022

Civilinio proceso teisė

Dėl teisės skųsti teismo nutartį, kuria patvirtintas asmeninis testamentas, apeliacine tvarka

Byloje pareiškėja prašė teismo patvirtinti asmeninį jos mirusio sutuoktinio testamentą. Suinteresuoti asmenys, mirusiojo sūnūs, su tokiu prašymu nesutiko ir pateikė teismui argumentus, jog palikėjas prieš daugiau nei metus buvo sudaręs oficialųjį testamentą, kuriuo turtas ir turtinės teisės po jo mirties buvo paskirstyti kitaip nei vėliau surašytame asmeniniame testamente. Pirmosios instancijos teismas pareiškėjos pareiškimą tenkino. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismo nutartis yra neskundžiama.

Teismo nutartis išduoti leidimą, patvirtinti pareiškimą ar faktus, išskyrus nutartį leisti paimiti vaiką iš jo atstovų pagal įstatymą arba atsisakyti duoti šį leidimą, apeliacine tvarka neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos, tačiau teismo atsisakymas išduoti leidimą, patvirtinti pareiškimą ar faktą neatima iš pareiškėjo teisės, pasikeitus aplinkybėms, pakartotinai kreiptis į teismą dėl leidimo išdavimo, pareiškimo ar fakto patvirtinimo (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 582 straipsnio 11 dalis). Toks teisinis reguliavimas iš esmės siejamas su pareiškėjo galimybe, teismui atsisakius tenkinti jo pareiškimą ar prašymą, pakartotinai kreiptis į teismą, jeigu pasikeis aplinkybės, kurios galėtų nulemti kitokio teismo procesinio sprendimo priėmimą.

Nagrinėjamoje byloje teismas ypatingosios teisenos tvarka sprendė dėl asmeninio testamento patvirtinimo. Teismo nutartis patvirtinti asmeninį testamentą arba jo nepatvirtinti sukuria vienu asmenų materialines subjektines teises ir kartu panaikina kitų. Kasacinis teismas pabrėžė, kad suinteresuotas asmuo šioje byloje turi aiškiai apibrėžtą materialinį teisinį interesą, t. y. interesą, jog,

patenkinus pareiškėjos prašymą ir patvirtinus asmeninį testamentą, šio vienašalio sandorio pagrindu pareiškėja taps testamentine įpėdine, be kita ko, jai bus išduotas paveldėjimo teisės liudijimas, kurio pagrindu ji įgis nuosavybės teisę į palikėjo turta, o suinteresuoto asmens teisė tapti mirusio palikėjo įpėdiniu išnyks.

Atsižvelgdamas į nurodytą aplinkybę, kasacinis teismas nusprendė, kad įstatymo leidėjo ribojimas peržiūrėti procesinį teismo sprendimą, kuriuo patvirtintas asmeninis testamentas apeliacine tvarka, negali būti aiškinamas atsietai nuo CPK 582 straipsnio 11 dalyje įstatymo leidėjo įtvirtintos galimybės asmenims, kurie CPK XXXIX skyriuje nustatyta tvarka kreipėsi į teismą dėl teismo leidimų veiksams atlikti išdavimo, pareiškimų ar faktų patvirtinimo, turto administravimo paveldėjimo procedūrų taikymo ir kitų klausimų, kreiptis į teismą pakartotinai, kai pasikeičia aplinkybės. Sprendžiant dėl galimybės skusti apeliacine tvarka teismo nutartį, kuria patvirtintas asmeninis testamentas, būtina įvertinti, kad asmeninio testamento tvirtinimo teisme metu ši vienašalį sandorį sudaręs asmuo jau yra miręs, todėl su jo sudarymu susijusios aplinkybės iš esmės nebegali pasikeisti, vadinasi, pakartotinai dėl šio sandorio patvirtinimo nebūtų teisinio pagrindo kreiptis į teismą. Taigi kasacinis teismas išaiškino, kad ypatingosios teisenos tvarka nagrinėjamos civilinės bylos dėl asmeninio testamento patvirtinimo dalyviams turi būti suteikta teisė kreiptis į apeliacinės instancijos teismą dėl teismo procesinio sprendimo tiek patvirtinti asmeninį testamentą, tiek ir jo nepatvirtinti patikrinimo. Dėl to apeliacinės instancijos teismo nutartis panaikinta ir byla perduota nagrinėti apeliacinės instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-169-916/2022

Dėl užsienio valstybės teisme patvirtintų taikos sutarčių pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje

Pareiškėja padavė Lietuvos apeliaciniam teismui prašymą pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės Liuksemburgo apygardos teismo nutartį, kuria patvirtintas buvusių sutuoktinių sudarytas susitarimas dėl turto padalijimo. Lietuvos apeliacinis teismas pareiškėjos prašymo netenkino.

Santuokoje įgyto turto padalijimo klausimai nepatenka į 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo taikymo sritį, taip pat nepatenka į 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, bei 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 4/2009 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje taikymo sritį.

Lietuvos Respublika nedalyvauja 2016 m. birželio 24 d. Tarybos reglamente (ES) 2016/1103, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės ir teismo sprendimų sutuoktinių turto teisiniu režimu klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje, taip pat Lietuva ir Liuksemburgas nėra sudarę tarptautinių sutarčių analizuojamu klausimu. Todėl nagrinėjamoje byloje yra aktualios Lietuvos Respublikos nacionalinės tarptautinio civilinio proceso teisės normos, išdėstytos CPK VII dalyje.

CPK 816 straipsnio 2 dalis, kiek tai susiję su užsienio teisme patvirtintų taikos sutarčių pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikoje tvarka, nukreipia į CPK VII dalies LX skyriaus ketvirtojo ir penktojo skirsnių normas. Tai reiškia, kad užsienio valstybės teisme patvirtintos taikos sutartys pripažįstamos ir jas leidžiama vykdyti pagal tokias pačias procedūras (tvarką), kokios yra taikomos užsienio teismų (arbitražų) sprendimų pripažinimui ir leidimui vykdyti. Kartu pažymėtina, kad užsienio valstybės teisme patvirtintų taikos sutarčių pripažinimo ir leidimo vykdyti pagrindai (sąlygos) tiesiogiai įtvirtinti ir paties CPK 816 straipsnio 1 dalyje.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad įstatymų leidėjui CPK 816 straipsnio 1 dalyje tiesiogiai įtvirtinus savarankiškus užsienio teisme patvirtintų taikos sutarčių pripažinimo ir leidimo vykdyti pagrindus (sąlygas), tarp kurių nėra nurodytas išimtinės jurisdikcijos pažeidimas, sprendžiant dėl

užsienio teisme patvirtintų taikos sutarčių (ne)pripažinimo, pastaroji teisės norma laikytina specialiaja CPK 810 straipsnio atžvilgiu. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį ir į aplinkybę, jog CPK įtvirtinta atveju, kai išimtinės jurisdikcijos pažeidimas nevertinamas kaip absoliutus pagrindas atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti užsienio teismo sprendimą. CPK 816 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos dvi užsienio teisme patvirtintų taikos sutarčių pripažinimo ir vykdymo Lietuvoje sąlygos: taikos sutartį turi būti galima vykdyti toje valstybėje, kurioje ji buvo sudaryta; taikos sutartis neturi prieštarauti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintai viešajai tvarkai.

Nagrinėjamu atveju iš Liuksemburgo apygardos teismo kanclerio pažymos matyti, kad Liuksemburgo teismo nutartis, kuria patvirtinta pareiškėjos ir suinteresuoto asmens taikos sutartis, kilmės valstybėje nebuvo apskūsta ir yra įsiteisėjusi. Taigi pirmoji iš CPK 816 straipsnio 1 dalyje nustatytų sąlygų – taikos sutartis galėtų būti vykdoma toje valstybėje, kurioje buvo sudaryta, – yra tenkinama. Vertinant antrąją sąlygą, svarbus pačios sutarties turinys.

Taikos sutartimi padalytas buvusių sutuoktinių turtas. Taikos sutartyje pasirinktas turto padalijimo būdas iš esmės atitinka Lietuvos Respublikos teisinį reguliavimą, taigi, galėtų būti nustatytas ir Lietuvos teisme. Šia apimtimi nėra pagrindo abejoti taikos sutarties suderinamumu su Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta viešąja tvarka. Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad taikos sutartimi, be kita ko, išspręstas bendrų sutuoktinių prievolių klausimas: pareiškėja perėmė paskolą ir visas kitas skolas, susijusias su nurodytais nekilnojamojo turto objektais. Tačiau byloje nėra duomenų, ar apie šią taikos sutarties nuostatą buvo informuoti Lietuvoje esantys kreditoriai, jei tokių yra, kokia jų pozicija šiuo klausimu. Todėl pareiškėja, prašydama pripažinti ir leisti vykdyti Liuksemburgo teisme patvirtintą taikos sutartį, turėtų pateikti šias aplinkybes patvirtinančius įrodymus arba tuo atveju, jeigu Lietuvoje kreditorių nėra, deklaruoti šią aplinkybę bylą iš naujo nagrinėsiančiam teismui. Nurodytoms aplinkybėms esant nenustatytoms, negalima spręsti, ar prašoma pripažinti ir leisti vykdyti taikos sutartis (ne)prieštarauja viešajai tvarkai.

Dėl nurodytų argumentų skundžiama Lietuvos apeliacinio teismo nutartis panaikinta, byla perduota nagrinėti šiam teismui iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-145-969/2022

Dėl šalių susitarimo dėl jurisdikcijos atitikties nustatytiems reikalavimams

Ieškovė prašė priteisti iš atsakovės skolą. Ieškovė dėl bylos teisingumo paaiškino, kad nors atsakovė yra Jungtinėje Karalystėje registruota įmonė, tačiau šalių susitarimu ginčui taikytina Lietuvos Respublikos teisė, o ginčai sprendžiami Lietuvos Respublikos teismuose. Pirmosios instancijos teismas ieškinį paliko nenagrinėtą. Apeliacinės instancijos teismas pripažino, kad Lietuvos teismai turi jurisdikciją, ir perdavė ginčą nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Kadangi teisminis procesas ieškovei pareiškiant ieškinį teisme buvo pradėtas iki Susitarimo dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės išstojimo iš Europos Sąjungos ir Europos atominės energijos bendrijos 2019/C 384 I/01 pereinamojo laikotarpio pabaigos, byloje vis dar taikytinos 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (toliau – Reglamentas) išdėstytos jurisdikcijos taisyklės civilinėse ir komercinėse bylose.

Pagal Reglamento 25 straipsnio 1 dalį, jeigu šalys, neatsižvelgiant į jų nuolatinę gyvenamąją (buveinės) vietą, yra susitarusios, kad valstybės narės teismas arba teismai turi jurisdikciją spręsti bet kuriuos ginčus, kilusius arba galinčius kilti iš konkrečių teisinių santykių, tas teismas (tie teismai) turi jurisdikciją, išskyrus atvejus, kai pagal tos valstybės narės teisę susitarimas yra niekinis turinio galiojimo atžvilgiu. Tokia jurisdikcija yra išimtinė, jeigu šalys nesusitarė kitaip. Reglamento 25 straipsnio nuostatos dėl to, kad pagal jas leidžiama netaikyti tiek jurisdikcijos, nustatomos pagal bendrąjį atsakovo gyvenamosios vietos (buveinės) principą, tiek specialios jurisdikcijos, aiškintinos griežtai, kiek tai susiję su jose įtvirtintomis sąlygomis.

Kasacinis teismas nurodė, jog Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – ESTT) jau yra išaiškinęs, kad kai nuostata dėl jurisdikcijos suteikimo įtvirtinta bendrosiose sąlygose, tokia nuostata teisėta tuo atveju, jei abiejų šalių pasirašytos sutarties tekste yra aiški nuoroda į bendrąsias sąlygas,

kuriose yra tokia nuostata. Tačiau tai galioja tik tuo atveju, kai yra aiški nuoroda, kurią įprastai rūpestinga šalis gali patikrinti, ir jei nustatyta, kad apie bendrąsias sąlygas, kuriose yra nuostata dėl jurisdikcijos suteikimo, iš tikrųjų buvo informuota kita susitariančioji šalis.

Nagrinėjamu atveju teisiškai reikšminga tai, jog ieškovės užsakymo patvirtinime buvo speciali nuostata, skirta kitos šalies standartinių sąlygų taikymui ir potencialiam atsakovės standartinių sąlygų bei ieškovės standartinių sąlygų konfliktui pašalinti. Šioje nuostatoje nurodyta, kad pardavėja (ieškovė) nesutinka ir nesutiks su jokiais kitomis sąlygomis dėl šios sutarties dalyko, kurios yra vienašališkai siūlomos pirkėjos, įskaitant pirkėjos bendrąsias sąlygas; bet kokios tokios kitos sąlygos neturi ir neturės teisinės galios. Taigi iš aprašyto bendradarbiavimo praktikos išplaukia, kad pardavėja (ieškovė), gavusi užsakovės (atsakovės) užsakymą, užsakymo patvirtinime iš esmės atmesdavo užsakovės bendrąsias sąlygas ir pareiškėdavo, jog sutartis turi būti sudaroma pagal pardavėjos bendrąsias sąlygas. Byloje taip pat nustatyta, kad, pardavėjai elektroniniu paštu išsiuntus užsakymo patvirtinimą užsakovei, ši elektroniniu laišku nurodydavo pardavėjai veikti.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad šalys elektroniniu paštu keisdavosi tradicine prasme nepasirašytais dokumentais. Vis dėlto Reglamentas leidžia nukrypti nuo rašytinės formos. Pagal Reglamento 25 straipsnio 2 dalį, bet kuris elektroninėmis priemonėmis perduotas pranešimas, kuris užtikrina ilgalaikį susitarimo įrašą, laikomas lygiaverčiu rašytiniam susitarimui. Nagrinėjamoje byloje oferta buvo pateikta ir gauta elektroninio ryšio priemonėmis bei nebuvo pasirašyta tradiciniu būdu. Šioje byloje užsakovei užsakymo patvirtinime, perduotame elektroniniu būdu, buvo pateikta elektroninė nuoroda į pardavėjos bendrąsias sąlygas interneto svetainėje. Pagal ESTT išaiškinimus, su sąlyga, kad „užtikrinamas ilgalaikis šio susitarimo įrašas“, akceptui pakanka spustelėti varnelę ties sutikimo su bendrosiomis sąlygomis langeliu, todėl nagrinėjamoje byloje nėra pagrindo kitaip vertinti užsakymo patvirtinimo, atsiųsto elektroniniu laišku su tekstu „please proceed“.

Kasacinio teismo vertinimu, toks šalių pasirinktas komunikacijos būdas užtikrina ilgalaikį susitarimo įrašą – siuntėjo ir gavėjo elektroninio pašto dėžutėse jų įrenginiuose ar elektroninio pašto paslaugos teikėjo serveriuose ir kt. Šis informacijos apsikeitimo būdas ir konkrečios informacijos dėl bendrųjų sąlygų taikymo pateikimo būdas leidžia šalims susipažinti su sudaromos sutarties tekstu ir užtikrina, kad bendrosios sąlygos neliktų nepastebėtos, todėl tokios formos susitarimas atitinka Reglamento 25 straipsnio 2 dalį ir ESTT praktiką. Abi šalys buvo verslininkės, o tokia šalių sutartinių santykių praktika buvo tęstinio pobūdžio.

Kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai pripažino egzistuojant šalių susitarimą dėl jurisdikcijos, todėl šio teismo nutartis buvo palikta nepakeista.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-165-943/2022

Dėl bylinėjimosi išlaidų, patirtų atsakovei apmokėjus advokato padėjėjo apeliacinės instancijos teisme teiktas teisines paslaugas, atlyginimo priteisimo

Ieškovė prašė priteisti iš atsakovės skolą. Pirmosios instancijos teismas priėmė ieškovės ieškinio atsisakymą ir nutraukė civilinę bylą, priteisė pusę ieškovės prašomų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. Apeliacinės instancijos teismas pirmosios instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą. Ieškovė kasaciniame skunde, be kita ko, nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas, priteisdamas atsakovei bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, kuris susidarė už advokato padėjėjo atliktus procesinius veiksmus, pažeidė Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 34 straipsnio 2 dalies nuostatas ir nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad dėl proceso apeliacinės instancijos ir kasaciniame teismuose ypatumų ir jų nulemtu kvalifikuotesnio teisinio atstovavimo poreikio įstatymų leidėjas nustatė teisinį reguliavimą, pagal kurį apeliacinės instancijos ir kasaciniame teismuose gali atstovauti tik advokatai, bet ne advokatų padėjėjai.

Advokato padėjėjas turi teisę atstovauti kliento interesams teismuose tik tuo atveju, kai yra rašytinis advokato (praktikos vadovo) leidimas atstovauti konkrečioje byloje, o kitose institucijose – rašytiniu advokato (praktikos vadovo) sutikimu. Tačiau advokato padėjėjas atstovauti gali tik pirmosios instancijos teismuose ir ne anksčiau kaip po vienerių metų nuo advokato padėjėjo praktikos

pradžios. Rengimas procesinių dokumentų, teikiamų apeliacinės instancijos teismui, nors juos pasirašo ir teismui pateikia atstovaujamas, o ne advokato padėjėjas, reiškia atstovaujamojo vardu atliekamus procesinius veiksmus, bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme. Taigi įstatymas draudžia advokato padėjėjui atstovauti byloje dalyvaujančiam asmeniui apeliacinės instancijos teisme, todėl konstatuotina, kad advokato padėjėjas neturi teisės atstovaujamojo vardu apeliaciniame procese atlikti jokio procesinio veiksmo, už kurį turėtų būti atlyginama pagal CPK 98 straipsnį.

Kasacinis teismas nurodė, kad nėra pagrindo sutikti su atsakovės atsiliepimo į kasacinį skundą argumentu, jog apeliacinės instancijos teismui priteisiant bylinėjimosi išlaidų atlyginimą už advokato padėjėjo apeliacinės instancijos teisme teiktas teises paslaugas turi būti remiamasi Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. kovo 1 d. nutarime Nr. KT9-N3/2019 pateiktais išaiškinimais dėl CPK 306 straipsnio 3 dalies, kadangi šiame nutarime nebuvo keliamas klausimas dėl Advokatūros įstatymo 34 straipsnio 2 dalies nuostatos atitikties Konstitucijai, Konstitucinis Teismas, nagrinėdamas bylą, šio klausimo netyrė ir nesprendė.

Remdamasis pirmiau nurodytais argumentais kasacinis teismas konstatavo, kad nebuvo pagrindo atsakovei priteisti bylinėjimosi išlaidų, patirtų apeliacinės instancijos teisme, už advokato padėjėjo teisinę pagalbą atlyginimą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-158-403/2022

Viešieji pirkimai

Dėl perkančiosios organizacijos ir tiekėjo teisės teismo procese remtis ikiteisminėje ginčo stadijoje neišviešintu dokumentu; dėl tiekėjo pasiūlymo turinio (apimties) nustatymo ir pasiūlymo tikslinimo

Ieškovė (tiekėja) prašė panaikinti atsakovės (perkančiosios organizacijos) sprendimą įtraukti trečiąjį asmenį į tarptautinio viešojo pirkimo pirmos dalies pasiūlymų eilę ir pripažinti laimėtoju. Ji nurodė, kad trečiojo asmens pasiūlymas neatitinka pirkimo sąlygų reikalavimų. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį tenkino.

Nustatyta, kad, nagrinėjant ginčą pirmosios instancijos teisme, perkančioji organizacija ir trečiasis asmuo (pirkimo laimėtoja Vokietijos bendrovė) su triplikais pateikė papildomą (naują) prekių kokybės garantiją (Deklaracija 2), kuri, jų teigimu, kaip ir Deklaracija 1, buvo pateikta viešojo pirkimo metu kartu su pasiūlymu ir kuri visiškai atitiko viešojo pirkimo sąlygas. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai suabejojo, ar antroji deklaracija buvo pateikta kartu su pasiūlymu, taip pat vertino, kad Vokietijos bendrovės pasiūlyme pateikta informacija yra dviprasmiška (dvi skirtingo turinio daiktų kokybės garantijos deklaracijos), pagal nacionalinę teisę ji negalėjo būti ištaisyta, todėl ieškinį patenkino.

Kasacinis teismas konstatavo, kad teismai, abejojami byloje esančiu tiekėjo pasiūlymo turiniu, turėtų pirmiausia vertinti Centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos (CVP IS) duomenis, taip pat gali (turi) kreiptis į Viešųjų pirkimų tarnybą (VPT) jos prašydami pateikti reikalingus įrodymus. Kasacinis teismas nurodė, kad, atsižvelgiant į duomenų atsekamumo, saugumo užtikrinimo ir kitus CVP IS technologinio veikimo aspektus, teismai, sprenddami ginčą dėl dalyvio pateikto pasiūlymo turinio ir pateikimo laiko, turėtų pirmenybę suteikti tiesioginiams įrodymams, t. y. CVP IS duomenims, o netiesioginiais įrodymais pagal bendrąsias įrodymų vertinimo taisykles turėtų remtis, kai nustatomi CVP IS sutrikimai ar pagal įstatymą konkrečiu atveju nereikėjo duomenų įkelti į šią sistemą.

Deklaracija 2 nelaikytina konfidencialiu dokumentu, todėl privalėjo būti pateikta susipažinti ieškovei (nelaimėjusiai pirkimo tiekėjai) tiek viešojo pirkimo metu, tiek apie šį dokumentą ji turėjo būti informuota perkančiajai organizacijai išnagrinėjus jos pretenziją. Aplinkybė, kad apie antrąją prekių kokybės garantiją ieškovė sužinojo tik teismo proceso metu, neužtikrino jos teisių gynybos veiksmingumo ir neleido jai pasirinkti, ar ir kaip ginti savo teises. Kadangi, kad perkančioji organizacija atsakymą į ieškovės pretenziją grindė tik Deklaracija 1, tačiau net neužsiminė apie

antrąją prekių kokybės garantiją, tai užkirto jai kelią teismo proceso metu ginčijamo sprendimo teisėtumą grįsti naujai į bylą pateiktu dokumentu.

Byloje ginčas kilo dėl laimėtojo pasiūlymo tinkamumo, šis ūkio subjektas nedalyvavo nagrinėjant ieškovės pretenziją, todėl jam netaikytini ribojimai į bylą pateikti ikiteisminėje ginčo stadijoje nenagrinėtų dokumentų. Kasacinis teismas įvertino, kad laimėjusios Vokietijos bendrovės procesinis elgesys (ji pateikė kartu su tripliku Deklaraciją 2) kompensavo netinkamus perkančiosios organizacijos veiksmus supažindinant ieškovę su laimėjusiu pasiūlymu ir atmetant jos pretenziją, todėl Deklaracija 2 patenka į nagrinėjamos bylos apimtį ir perkančioji organizacija galėjo ja remtis.

Atsižvelgdamas į tai, kad su pasiūlymu galimai pateiktos prieštaringos prekių (batų) kokybės garantijos, kasacinis teismas konstatavo, jog šio pasiūlymo atitiktis viešojo pirkimo sąlygoms, net ir taikant pasiūlymų turiningojo vertinimo principą (turinio viršenybė prieš formą), be papildomų laimėjusios bendrovės paaiškinimų negalėjo būti nustatyta. Taigi, perkančioji organizacija negalėjo iš karto nustatyti Vokietijos bendrovės pasiūlymo tinkamumo, todėl jos sprendimas išrinkti laimėtoją pripažintinas neteisėtu. Vis dėlto tai nereiškia, kad dėl to laimėjusi bendrovė prarado galimybę paaiškinti (patikslinti) savo pasiūlymą, juolab kad viešojo pirkimo metu iš jos nebuvo paprašyta pateikti jokios papildomos informacijos.

Kasacinis teismas pakeitė pastarąjį dešimtmetį plėtotą praktiką dėl tiekėjų ribojimo tikslinti (aiškinti) pasiūlymo techninius duomenis, nurodydamas, kad apeliacinės instancijos teismas ginčijamą perkančiosios organizacijos sprendimą pripažino neteisėtu, iš esmės remdamasis ligšioline nacionaline jurisprudencija dėl tiekėjų ribojimo paaiškinti (patikslinti) neaiškius ar su trūkumais pateiktus techninio pobūdžio duomenis ar kitą informaciją, susijusią su pirkimo objektu. Ši teismų praktika, atsižvelgiant į naujausius ESTT išaiškinimus, pakeista, pripažįstant, kad prieš tai suformuota teisės pasiūlymo siaurąja prasme koncepcija, buvusi svarbi pasiūlymų tikslinimo procese, prarado prasmę, todėl daugiau nebetaikytina. Kasacinis teismas suformulavo naują teisės taisyklę, kad tiekėjo galimybė, nepažeidžiant imperatyviųjų Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo (toliau – VPĮ) nuostatų, nustatytus trūkumus ištaisyti (pašalinti) bendrai taikant VPĮ 45 straipsnio 3 dalies ir 55 straipsnio 9 dalies nuostatas, nepriklauso nuo to, kokio pobūdžio (rūšies) viešojo pirkimo sąlygos atžvilgiu nustatytas tiekėjo pasiūlymo trūkumas, jei šio pašalinimas konkrečiu atveju nesuponuos viešųjų pirkimų principų pažeidimo.

Kasacinis teismas nurodė, kad tiekėjų teisė (galimybė) tikslinti neaiškia ar su trūkumais pateiktą pasiūlymo informaciją pirmiausia priklauso nuo to, ar viešojo pirkimo sąlygose buvo aiškiai įtvirtinta sąlyga, jog dėl konkretaus dokumento ar informacijos nepateikimo perkančioji organizacija privalės tokį pasiūlymą atmesti. Dėl šio pasiūlymo tinkamumo pagrindu turi būti sprendžiama pirmiausia. Jei tokios sąlygos iš anksto nebuvo nustatyta, perkančioji organizacija ir (ar) teismai turi spręsti, ar tiekėjo papildomi paaiškinimai ar naujai pateikti dokumentai nelems, kad teisine prasme bus pateiktas naujas pasiūlymas. Toks vertinimas atliekamas įvertinus visus reikšmingus duomenis ir aplinkybes. Taip pat svarbu nustatyti, ar su pasiūlymu pateiktos informacijos tiesiog nepakanka jo atitiktčiai nustatyti (informacija prieštaringa ar neišsami), ar jos pagrindu iš karto galima nustatyti konkretų pasiūlymo netinkamumą.

Kasacinis teismas, konstatavęs, kad teismai netinkamai sprendė dėl aplinkybės, ar su pasiūlymu buvo pateikta Deklaracija 2 (teismai nepagrįstai nevertino Deklaracijos 2 pateikimo duomenų CVP IS sistemoje, tuo klausimu nesikreipė į šios sistemos administratorę (VPT)), taip pat nepagrįstai laimėjusiai bendrovei nustatė ribojimą paaiškinti savo dviprasmišką pasiūlymą, grąžino bylą nagrinėti iš naujo apeliacinės instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-210-469/2022

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt